

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Formování právního vědomí ve vzdělávání
příslušníků Hasičského záchranného sboru
České republiky**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PaedDr. Mazánková Libuše, Dr.

Vypracoval:
Bc. Miroslava Heinzová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Formování právního vědomí ve vzdělávání příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 9.3.2009

.....

Bc. Miroslava Heinzová

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové za mimořádnou ochotu a péči, kterou mi věnovala při vypracování mé diplomové práce.

Současně bych chtěla poděkovat své rodině za podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu mého studia.

Bc. Miroslava Heinzová

**Pověz mi a zapomenu;
ukaž mi a já si vzpomenu;
ale nech mne se zúčastnit a já pochopím.**

Konfucius

OBSAH

Úvod

1. Seznámení s problémem	4
1.1 Služební poměr – charakteristické rysy právní úpravy	4
1.2 Vzdělávání příslušníků HZS ČR	6
1.3 Právní vědomí – kognitivní, hodnotové a postojevé prvky	11
1.4 Dílčí závěr	14
2. Právní vědomí a příslušníci HZS ČR	15
2.1 Povědomí o právech a povinnostech příslušníků bezpečnostních sborů	15
2.2 Omezení práv příslušníka bezpečnostního sboru	20
2.3 Povědomí o právech a povinnostech občana	22
2.4 Omezení práv občana	24
2.5 Formování právního vědomí příslušníků HZS ČR při procesu vzdělávání	26
2.6 Dílčí závěr	30
3. Průzkum, dotazníkové šetření	31
3.1 Cíl průzkumu	31
3.2 Metodologie průzkumu	32
3.3 Realizace průzkumu	36
3.4 Analýza výsledků průzkumu	38
3.5 Závěry z výsledků průzkumu	45
3.6 Možnosti praktického využití	49
3.7 Dílčí závěr	51
Závěr	52
Resumé	54
Anotace	55
Seznam použité literatury	56
Seznam příloh	57

Úvod

Cílem diplomové práce je zjistit, jaká je úroveň právního vědomí příslušníků bezpečnostních sborů, kteří byli přijati do služebního poměru v souladu s požadavky zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a zda je možno tuto úroveň ovlivnit změnami ve vzdělávacích programech.

Na základě svých zkušeností z přímé lektorské práce jsem se rozhodla zaměřit svou pozornost na právní vědomí příslušníků bezpečnostních sborů, především příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen HZS ČR). Jejich postoj k právním předpisům, názory a postoje se často dostávají do rozporu s požadavky služebního poměru, do kterého dobrovolně vstoupili. Mnozí, jak praxe dokazuje, vůbec nemají představu o právních předpisech, kterými se musí řídit od prvního okamžiku, kdy obdrželi rozhodnutí o přijetí. Také jejich právní vědomí je zaměřeno spíše na oblast občanských práv, jak je dnes ve společnosti všeobecně zvykem, ale už méně nebo vůbec na oblast občanských povinností.

Jedná o mladé lidi, kteří se jen velmi těžce smiřují s myšlenkou, že musí poslouchat rozkazy, nemohou o nich diskutovat, tak jak to činili doposud například s rodiči nebo profesory na své střední škole. Služební poměr klade velké nároky na tyto mladé lidi, z nichž mnozí nemají zcela jasnou představu, jaká omezení jejich základních práv a svobod je čekají, a jaké situace budou muset při výkonu služby řešit.

Vzhledem k tomu, že do bezpečnostních sborů se hlásí především mladí lidé, většinou do 30 let, nevztahovala se na ně povinná prezenční vojenská služba. Mnozí z nich mají vysoké sebevědomí, neradi se podřizují autoritám a chtějí prosazovat své názory, což je u bezpečnostního sboru nemožné.

Aby získali představu o tom, jaký je život příslušníka bezpečnostního sboru, o svých právech a povinnostech, byl do základní odborné přípravy zařazen vyučovací předmět „Základy práva a organizace“. Příslušníci mají možnost se seznámit se základními právními pojmy, s Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony, kterými se budou povinni řídit při výkonu služby.

Z dosavadních poznatků totiž vyplývá, že právní vědomí je velmi omezené. Noví příslušníci posuzují práva a povinnosti velmi subjektivně, je proto nezbytně nutné formovat nenásilnou formou jejich právní vědomí, aby se jejich povolání stalo skutečně posláním pomáhat druhým. K naplnění cíle diplomové práce jsem použila didaktický vědomostní test a dotazník, který jsem realizovala ve výše uvedeném předmětu.

Cílem průzkumu bylo tedy prověřit, zda může zařazení předmětu „Základy práva a organizace“ přispět k formování právního vědomí u příslušníků HZS ČR. Na základě dosavadních zkušeností bylo třeba si položit dvě důležité otázky, které by nám mohly problémy přesněji definovat a pak řešit.

Problém č. 1: Jaká je úroveň právní vědomí příslušníků HZS ČR zařazených do základní odborné přípravy v roce 2008?

Problém č. 2: Zlepšila se úroveň právního vědomí příslušníků HZS ČR po absolvování základní odborné přípravy, tedy po 22 týdnech?

Hypotéza: Zařazení předmětu „Základy práva a organizace“ může přispět k formování právního vědomí nově nastupujících příslušníků HZS ČR.

Posouzení úrovně právního vědomí bylo provedeno ve dvou fázích, a to u příslušníků, kteří byli zařazení do základní odborné přípravy v roce 2008, v termínech, které měli určeny k nástupu.

I. Teoreticko-metodologická část

1. Seznámení s problémem

1.1 Služební poměr – charakteristické rysy právní úpravy

Vzhledem k tomu, že od 1.1.2007 se příslušníci bezpečnostních sborů, včetně HZS ČR řídí zákonem č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, nastala pro příslušníky zcela nová situace. Znalost tohoto právního předpisu a s ním souvisejících je naprosto nezbytná. Tak jako v každé profesi dochází i u nás k výměně příslušníků, kdy na volná místa přicházejí mladí lidé, v mnoha případech ihned po ukončení střední školy. Mnozí proto, protože toto povolání bylo jejich snem již od dětství, někteří proto, protože je to rodinná tradice, ale jsou zde i takoví, kteří prostě po skončení střední školy jinou práci nesehnali.

Ať tyto mladé příslušníky k tomuto kroku vedlo cokoliv, je třeba konstatovat, že mnozí nemají dostatečnou představu o náročnosti tohoto povolání, o jeho právních aspektech, o právních důsledcích, které vyplývají ze služebního poměru.

Právní úpravou, tj. zákonem č. 361/2003 Sb. v platném znění dochází ke zpřísnění režimu na straně jedné (možnost převedení příslušníka do jiného místa služebního působiště bez jeho souhlasu na neomezenou dobu, stanovení většího rozsahu povinností vztahujících se i na dobu mimo výkon služby, tužší služební kázeň, apod.), ale i k posílení právních jistot příslušníků na straně druhé (nemožnost propuštění ze služebního poměru z důvodu zrušení dosavadního služebního místa v důsledku organizačních změn, zvýšení služebního příjmu, apod.).

Zákon o služebním poměru vychází ze základních charakteristických rysů, v nichž se projevuje veřejnoprávní povaha služebního poměru jako právního poměru, v němž příslušníci vykonávají státní službu. Služební poměr je zakládán rozhodnutím služebního funkcionáře, nikoliv dvoustranným projevem vůle účastníků služebního poměru. Souhlas je vyjádřen žádostí občana o přijetí do služebního poměru, která je zákonem vyjádřenou podmínkou přijetí.

Veřejnoprávní institut státně služebního vztahu umožňuje připoutat příslušníka (zaměstnance) pevněji k zaměstnavateli, než to umožňuje soukromoprávní institut smluvního zaměstnaneckého poměru. Tato právní úprava označuje stát za zaměstnavatelský subjekt a umožňuje tak také nezbytnou průchodnost mezi jednotlivými sbory, která je zpětně východiskem pro zakotvení tzv. „definitivy“. Služební poměr příslušníků všech bezpečnostních sborů je vztahem k jednomu subjektu. To umožňuje v případě organizačních změn, například při snižování početních stavů příslušníků některého sboru, ustanovit příslušníka na služební místo v jiném sboru. Zakotvení tzv. definitivy je předpokladem pro zajištění stability služebního poměru, který odlišuje tento zaměstnanecký vztah od soukromoprávních vztahů, zejména od pracovního poměru.

Služební poměr je budován na kariérním systému. Kariérní systém státní služby je dán institutem definitivy, to znamená celoživotním zaměstnáním, celoživotní státní službou, možností služebního postupu podle získané kvalifikace a délky státní služby, nezrušitelnost služebního poměru, a když, tak jen na základě kvalifikovaných důvodů.

Zákon také stanoví zákaz některých činností, které jsou neslučitelné s výkonem státní služby nebo by mohly výkon státní služby negativně ovlivnit. Jedná se zejména o zákaz členství v politických stranách a politických hnutích, zákaz výdělečné činnosti a takových aktivit, které by ohrozily nestrannost výkonu služby. V základních povinnostech příslušníků je promítnut tzv. „etický kodex příslušníka“, který směřuje k vyloučení střetu osobního zájmu se zájmy služby. Pro právní úpravu služebního poměru neplatí zásada „*co není zakázáno, je povoleno*“, ale naopak „*co není povoleno, je zakázáno*“.¹

¹ Tomek, Petr. Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů s komentářem. ANAG s.r.o. 2007.

1.2 Vzdělávání příslušníků HZS ČR

K nejvýraznějším soudobým trendům vývoje ve výchově a vzdělání je rychlý rozvoj vzdělávání dospělých. Je dán především požadavky ekonomickými a hospodářskými. Jedná se především o potřebu neustále inovovat výrobky, služby, zavádění nových technologií. V současné době se člověk nemůže spokojit se znalostmi a dovednostmi, které získal v průběhu studia na střední škole nebo středním odborném učilišti.

Vzdělávání a profesionální rozvoj pracovních schopností člověka se v současné době stává celoživotním procesem. Formování pracovních schopností, rozvoj znalostí a dovedností se stávají jednou z nejdůležitějších činností v personálním řízení. Je potřebné zajistit, aby rozvoj pracovních schopností byl stále v předstihu před technickým a organizačním rozvojem podniku nebo organizace, aby podniková pracovní síla byla schopna pružně reagovat na požadavky a využívat svých možností.²

Tento trend není u HZS ČR ničím novým. Vzdělávání příslušníků HZS ČR, tedy dospělých, není záležitostí nahodilou, založenou na bázi dobrovolnosti. Povinnost vzdělávat se v průběhu trvání služebního poměru bez ohledu na služební zařazení je zakotvena v ustanovení zákona č. 133/85 Sb., o požární ochraně v platném znění, přičemž své znalosti a dovednosti prokazují každých pět let.

Příslušníci, zaměstnanci podniku, velitelé, strojníci a technici speciálních služeb ostatních jednotek PO, mohou své funkce vykonávat jen s požadovanou odbornou způsobilostí. Podle zákona lze „hasiče“ obecně rozdělit na dvě velké skupiny. Jednu skupinu tvoří ti, kteří působí přímo na místě zásahu, tj. hasiči, kteří jsou v přímém výkonu a do druhé skupiny patří ostatní, kteří jsou mimo místo zásahu.

Příslušníci, zaměstnanci podniku a členové dobrovolných jednotek PO mohou samostatně vykonávat službu při zdolávání požárů (tj. přímý výkon) až po absolvování základní odborné přípravy. Odborná příprava zahrnuje teoretickou přípravu, praktický výcvik a tělesnou přípravu. Odborná způsobilost se ověřuje zkouškou a prokazuje se osvědčením. Rok 1985 je rokem, kdy došlo k zákonné úpravě vzdělávání příslušníků HZS ČR a zakotvení této povinnosti po celou dobu aktivní služby každého příslušníka. Z archivních materiálů lze ale usoudit, že vzdělávání příslušníků se datuje od počátku

² Gregar, Aleš. Řízení lidských zdrojů. Brno: IMS, 2008, str. 67.

70-tých let minulého století, kdy byla založena první odborná učiliště. Z toho je patrné, že vzdělávání u hasičského záchranného sboru má vsutku dlouhou tradici.

Se technologickým pokrokem, se zaváděním nových způsobů výroby, s výskytem možných rizik průmyslových havárií se postupně měnily způsoby a obsah provádění odborné přípravy příslušníků, zaměstnanců podniků a členů dobrovolných jednotek PO.

Jedním z důležitých kroků plánování vzdělávání je i volba metod vzdělávání. Postupně se vytvořily dvě velké skupiny:

- a) metody používané pro vzdělávání na pracovišti (metody „on the job“),
- b) metody používané ke vzdělávání mimo pracoviště (metody „off the job“).³

Jak vyplývá z ustanovení výše uvedeného zákona o požární ochraně, nemůže příslušník HZS ČR bez náležité odborné způsobilosti vykonávat žádné činnosti. Povinnost mít odbornou způsobilost odpovídající zastávané funkci, platí pro všechny příslušníky HZS ČR bez rozdílu. Týká se tedy nejen příslušníků ve výkonu, kteří působí na místě zásahu, ale i těch kteří jsou mimo něj nebo plní své úkoly v kancelářích.

Výkon každé funkce v rámci HZS je tedy podmíněn získáním příslušné odborné způsobilosti. Odbornou způsobilost může příslušník získat jedině tak, že absolvuje kurz ve vzdělávacím zařízení nebo studiem na střední odborné škole PO, popř. na VŠB v Ostravě.

Kurzy, kterými je možno odbornou způsobilost získat, svým obsahem a zaměřením odpovídají požadavkům kladeným na výkon té které funkce a můžeme je zařadit do skupiny metod vzdělávání mimo pracoviště.

Profesní příprava příslušníka HZS ČR je tedy základem pro jeho působení ve sboru. Vzdělávání probíhá formou odborných kurzů, které jsou ukončeny závěrečnou zkouškou a následným vydáním osvědčení o odborné způsobilosti. Osvědčení o odborné způsobilosti má platnost 5 let. Mimoto probíhá při výkonu služby na stanici další vzdělávání s různým zaměřením formou odborných přednášek, praktických nebo taktických cvičení. Mít platné osvědčení o odborné způsobilosti je jednou z podmínek setrvání ve služebním poměru příslušníka bezpečnostního sboru.

Cílem je, aby absolvent kurzu byl schopen samostatného výkonu služby při zdolávání požárů na místě zásahu podle zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně.⁴

³ Gregar, Aleš. Řízení lidských zdrojů. Brno: IMS, 2008, str. 68.

⁴ Zákon č. 133/85 Sb., O požární ochraně v platném znění. §72 odst.2.

Měl potřebné znalosti a dovednosti k plnění standardních úkolů, stanovených jednotkám požární ochrany, a spolehlivě zvládal návyky, dovednosti a typické činnosti výkonu služby ve funkci hasič samostatně i v družstvu a byl vybaven základními znalostmi pro výkon funkce v oblasti prevence, ochrany obyvatelstva a krizového řízení. Byl teoreticky a prakticky připraven v rozsahu normy znalostí pro funkci hasič.

Jeho právní vědomí – hodnoty, postoje, se kterými nastupoval do bezpečnostního sboru musí být v průběhu základní odborné přípravy formovány a usměrňovány tak, aby dokázal plnit své služební povinnosti v duchu služební přísahy. K tomu má pomoci zařazení předmětu „Základy práva a organizace“ do učebních osnov.

Náplň základní odborné přípravy tvoří celkem 12 odborných předmětů, které jsou obsahem kurzu s názvem „Vstupní příprava příslušníka HZS ČR“.

Kurz sestává z teoretické části, do níž je zahrnuta výuka takových předmětů, jako je požární taktika, chemická a strojní služba, požární prevence, organizace požární ochrany, základy práva, zdravotní příprava, spojová a informační služba, ale i základy přírodních věd.

V praktické části se naučí používat věcné prostředky PO, projde základním výcvikem pro práci ve výškách a nad volnou hloubkou, naučí se obsluhovat výškovou techniku, pracovat v dýchacích přístrojích.

Jednotlivé předměty mají za úkol dobře připravit nového příslušníka na plnění jeho povinností u zásahu, aby tak mohl dostát služební přísaze. Předměty se liší počtem hodin a také formou výuky. Některé jsou čistě teoretické, které probíhají formou přednášek, jiné mají i část praktickou. Tyto předměty bývají samozřejmě pro posluchače daleko zajímavější, než „suchá“ teorie. Při výuce a zejména při praktickém výcviku využívají lektoři celé škály didaktických metod, od metody slovní, názorně demonstrační až po praktickou.⁵

Základní odborná příprava je prvním stupněm, po jehož ukončení se příslušník stává hasičem. Náročnost zásahů v každodenním životě se musí projevit na náplni základní odborné přípravy tak, aby příslušníci byli připraveni plnit svoje povinnosti co nejlépe. Těmto požadavkům odpovídá i obsahová náplň učebních osnov, volba vyučovacích metod, využívání pomůcek. Velká pozornost je věnována závěrečným

⁵ Mazánková, Libuše. Základy didaktiky. Brno: IMS, 2003, str. 46.

zkouškám na závěr kurzu, protože velmi záleží na tom, jak připravený příslušník - hasič opouští brány učiliště.

Povinnost se soustavně sebevzdělávat se netýká jen nově nastupujících příslušníků, ale i všech ostatních, kteří působí na požárních stanicích. Právě k jejich vzdělávání je využívají metody ke vzdělávání na pracovišti. Každý rok vydává nadřízený orgán (v tomto případě Generální ředitelství HZS ČR) tzv. „Plán odborné přípravy“ s různým zaměřením a na závěr každého výcvikového roku v měsíci prosinci se příslušníci podrobí přezkoušení. O tomto přezkoušení se provádí zápis, který je uložen v místě působení příslušníka. I když má příslušník platné osvědčení o odborné způsobilosti neznámá to, že si může tuto přípravu dovolit podcenit. V případě, že by totiž při tomto přezkoušení neuspěl, bude vzdělávací zařízení požádáno o jeho přezkoušení.

Osvědčení o odborné způsobilosti má platnost 5 let. Před uplynutím této doby se musí příslušník přihlásit k prodloužení odborné způsobilosti, tudíž absolvování nyní již zkrácené formy kurzu a opětovnému složení závěrečných zkoušek.

Pokud příslušník při výkonu svých služebních povinností v jednotce PO vykazuje velmi dobré pracovní výsledky a předpoklady pro výkon jiných funkcí než je hasič, opět musí nastoupit do kurzů, které mu umožní získání odpovídající odborné způsobilosti pro výkon příslušné funkce. Výčet jednotlivých kurzů včetně podmínek pro přijetí do těchto kurzů je stanoven Sbírkou aktů řízení generálního ředitele HZS ČR, pokynem č. 6/2005 v platném znění. Jedná se kurz taktického řízení určený pro velitele družstva nebo čety v délce 5 týdnů, kurz takticko-strategického řízení pro střední management. Před nástupem do těchto kurzů musí splňovat příslušník délku povinné praxe jako hasič v jednotce PO v délce nejméně 1 roku. Stejnou podmínku povinné praxe v jednotce PO musí splňovat příslušník, který by měl být zařazen do kurzu „Chemická služba v délce 3 týdny, Technická služba v délce 2 týdny, Technik spojové služby v délce 2 týdny. Příslušník, který absolvoval základní odbornou přípravu může ihned po ukončení tohoto kurzu nastoupit do kurzu Strojník v délce 3 týdny, operační technik v délce 4 týdny, prevence ochrany a plánování v délce 3 týdny. Každý z těchto kurzů je opět zakončen závěrečnou zkouškou a absolvent obdrží osvědčení o odborné způsobilosti na příslušnou funkci na dobu 5-ti let.⁶

⁶ Pokyn GR HZS ČR a NMV č. 6/2005 o odborné způsobilosti k výkonu funkce v platném znění.

Pro perspektivní příslušníky jsou potom následně připraveny další vyšší formy jednotlivých kurzů, ovšem až po splnění povinné praxe. Jedná se o kurzy operační řízení II pro operační důstojníky v délce 3 týdny, strojní služby v délce 2 týdny, řízení služeb v délce 3 týdny. Opět je platnost těchto kurzů stanovena na pět let.

Vrcholový management HZS ČR, tj. generální ředitel, jeho náměstci, ředitelé HZS krajů a jejich náměstci a ředitelé vzdělávacích zařízení a jejich zástupci získají odbornou způsobilost absolvováním kurzu Strategického řízení. Jedná se o určitou formu manažerského studia.

Pro většinu nových příslušníků HZS ČR je problematika povinnosti soustavného vzdělávání něčím novým. Z tohoto důvodu je v základní odborné přípravě při výuce předmětu „Základy práva a organizace PO“ věnována značná pozornost seznámení s touto problematikou. Cílem je, aby příslušníci pochopili, že povinnost vzdělávat se a jejich získané znalosti a dovednosti slouží především nejen pro jejich vlastní bezpečnost u zásahu a samozřejmě pro bezpečnost ostatních.

1.3 Právní vědomí – kognitivní, hodnotové a postojevé prvky

Pojem vědomí v odborném smyslu použil jako první CH. Wolf (1732), ale jako základní psychický jev určil vědomí už R. Descartes, který jej ztotožnil s psychikou vůbec. Jako odborný se však pojem vědomí rozšířil až koncem 19. století v různých významech. K. Wernicke (1874) rozlišil několik různých druhů vědomí: vědomí vlastního těla, vědomí zevního světa, vědomí vlastní osoby. Podle S.L. Rubinštejna (1964, s. 17): „Psychično existuje ve dvou formách, Prvá, objektivní forma existence psychična se projevuje v životě a činnosti.... Druhá, subjektivní forma existence psychična je reflexe, introspekce, sebeuvědomění, odraz psychična v sobě samém: to je druhotná. Geneticky pozdější forma, která se objevuje u člověka. Psychický obsah lidské osobnosti se nevyčerpává motivy vědomé činnosti, nýbrž zahrnuje v sobě také mnohotvárnost neuvědomělých tendencí – pohnutek jeho bezděčné činnosti... Vědomí nepokrývá celou psychickou činnost člověka....⁷

Obsah psychického života jedince vytvářejí vzájemně se ovlivňující psychické procesy – pocity, dojmy, emoce, paměť, myšlení, vůle a jiné, z nichž se formují jednak psychické stavy a jednak psychické vlastnosti osobnosti.

Pro chování člověka v sociálních vztazích jsou významným impulsem právě právní normy a povědomí o nich, tzn. právní vědomí. Předmětem právního vědomí jsou prvky působení práva, na které je zaměřena pozornost subjektu. Obsah právního vědomí tvoří ty vlastnosti práva, které si jedinec uvědomuje. Základní obsahové složky právního vědomí tvoří:

- a) poznatky, představy, soudy a jiné kognitivní prvky
- b) názory, ideje, principy, hodnotící soudy a jiné hodnotové prvky
- c) stereotypy, ustálené názory a další postojevé prvky.

Jedinec v sociálním prostředí vyhledává zejména takové sociální skupiny, jichž členové mají postoje, normy a hodnoty podobné jako jeho vlastní nebo takové, jejichž dosažení si klade za cíl, za uspokojení svých potřeb a zájmů. Faktorem, který významně ovlivňuje úroveň a zaměření právního vědomí jednotlivce je skupinové právní vědomí.

Poznatky o právu jsou druhem společenských informací, které odrážejí specifickou skupinu sociálních vztahů. Projevují se jako souhrn vědomostí (znalostí) o právu a s ním souvisejících jevech. V právní teorii mohou mít poznatky o právu dvě

⁷ Nakonečný, Milan. Základy psychologie. Academia Praha, 2002, str. 17-18.

linie a to „de lege lata“ a „de lege ferenda“ . První linie znamená znalost práva jaké je, znalost právních norem, které platí v dané chvíli, aniž by jedinec hodnotil, zda-li platné normy jsou správné, spravedlivé, apod., druhá linie pak znamená vědomosti o právu, jaké by mělo být, směřuje ke kvalifikovanější úpravě společenských vztahů právem, k jeho vyšší efektivitě.⁸

Objektivní podmíněnost rozsahu znalosti práva souvisí s vžitým principem evropské právní kultury: Ignorantia iuris neminem excusat (Neznalost práva neomlouvá). Tento princip je založený na předpokladu, že každá legitimně vydaná a ve stanovené formě publikovaná právní norma se aktem vyhlášení stává adresátům známá. Z přijetí tohoto principu vyplývá pro stát závazek popularizovat platné právo, vytvářet efektivní systém právní informovanosti, právní výchovy.

Subjektivní způsobilost poznávat právo je závislá na rozumových schopnostech jednotlivce, na samostatnosti, pružnosti, bystrosti, hloubce a důslednosti myšlení. Svůj význam sehrává i emocionální složka skrze niž se právní informace proměňují v subjektivní obrazy práva, které mají citově – předmětovou hodnotu.⁹

Proces poznávání práva probíhá v různých úrovních – od získávání základních poznatků o konkrétních právních ustanoveních, normách a předpisech až k pochopení podstaty práva jako společenského jevu.

Poznání je předpokladem hodnocení práva. Při poznání práva jde subjektu o odpověď na otázku: „Co platí jako právo?“, při hodnocení hledá odpověď na otázku: „Čím je pro mě právo?“

Hodnocení práva je psychickým procesem, v němž jedinec konfrontuje právo se svými hodnotícími kritérii. Každý systém hodnot odráží strukturu a obsah společenských vztahů v dané etapě, proto vedle společenského systému hodnot existují i více či méně shodné či odlišné skupinové hodnotové systémy. Hodnotový systém tvoří základ pro vznik a vývoj systému norem, tj. pravidel chování, jejichž účelem je stanovení vzoru chování.

Právo jako systém norem je důležitou společenskou hodnotou. Hodnota práva spočívá jednak v jeho poslání chránit společnost před nežádoucími jevy (anarchie, libovůle, chaos ve společnosti), jednak ve schopnosti reagovat na proces postupných změn společenských hodnot. Právo obsahuje a vyjadřuje hodnoty jiných odvětví –

⁸ Hungr, Pavel., Vaňková, Zdeňka. Teorie práva I. Brno: IMS, 2004, str. 61 – 63.

Kejdová, Miroslava., Vaňková, Zdeňka. Sociologie a psychologie práva. Brno: IMS, 2004.

⁹ Hungr, Pavel., Vaňková, Zdeňka. Teorie práva I. Brno: IMS, 2004, str. 62.

morálka, náboženství, politika, ekonomika, kdy hodnoty těchto odlišných odvětví se po zakotvení v právu stávají i právními hodnotami. Hodnoty a normy nelze ztotožňovat. Od norem se hodnoty liší tím, že jsou spojeny s cíli, s uvědoměním si potřeb a zájmů jedince, skupiny či společnosti. Normy jsou spjaté s konkrétními situacemi uspokojování potřeb, s volbou prostředků a cílů k dosažení cílů.¹⁰

Postoj k právu si jedinec vytváří na základě znalostí a hodnocení jevů, které mají právní charakter. Shromáždění určitého počtu zkušeností s právem a jeho projevy vede časem k formování relativně trvalých postojů k právu či jeho jednotlivým normám. Každý z těchto postojů při každém dalším setkání s právem, právní normou, právním vztahem nebo jinými aspekty života práva vystupuje jako motivační činitel, tj. vyjadřuje připravenost jednat stejným způsobem i v budoucích případech téhož druhu.

Psychologie práva rozlišuje tři základní složky postojů:

- a) afektivní (emotivní) – sympatie nebo antipatie k reálnému nebo symbolickému právnímu objektu
- b) kognitivní (poznávací) – uvědomělé mínění či přesvědčení o objektu
- c) akční – verbální reakce jako vyjádření uvědomovaného afektivního výsledku nebo neverbální reakce, tj. reálné chování vůči právnímu objektu.

Typy postojů k právu lze zásadně dělit na pozitivní a negativní. Z pozitivních postojů je nejčastějším typem postoj právně konformistický, tj. tendence respektovat právo, protože tak činí jiní. Velmi častým je také postoj právně oportunistický – využívání právních norem z čistě účelových důvodů, k co největšímu prospěchu nebo respektování norem z důvodu obav před hrozící sankcí.

Nejčastější forma negativních postojů je negativní deviace – protiprávní jednání pro vlastní prospěch, získání mocenského postavení, potlačení obav z možného trestu výraznou nadějí na zisk apod.

Na základě znalosti postojů subjektu lze do značné míry předvídat výsledek rozhodování.¹¹

¹⁰ Hungr, Pavel. Teorie práva II. Brno: IMS, 2006, str. 6-7.

¹¹ Hungr, Pavel., Vaňková, Zdeňka. Teorie Práva I. Brno: IMS, 2004, str. 62 – 63.

1.4 Dílčí závěr

Vzdělávání příslušníků HZS ČR je právně zakotveno jako povinnost pro každého příslušníka HZS ČR se všemi právy i právními důsledky při porušení této povinnosti. Systém vzdělávání umožňuje doplnit nebo rozšířit si své vědomosti studiem na Střední škole požární ochrany na Vysoké škole báňské, kde získaný titul je jen stupněm dosaženého vzdělání, ale neznamená odbornou způsobilost.

Výkon služby každého příslušníka se řídí právními předpisy, které je třeba si náležitě osvojit. Právní vědomí jako sociálně naučená dlouhodobá tendence právního subjektu reagovat určitým relativně ustáleným způsobem na právní podněty, zejména na požadavky právní normy a vytvořenou právní situaci je u každého jiné. Pokud jedinec dosáhne svého cíle či uspokojí svou potřebu, spojuje tuto skutečnost s chováním, které k tomuto výsledku vedlo. Takové chování logicky hodnotí jako efektivní. Získanou zkušenost si uchovává i do budoucna jako „odlehčující mechanismus“, s jehož pomocí může podobnou situaci řešit kdykoli v budoucnu bez nového rozhodování. Tak vzniká postoj. V procesu vzdělávání je potřeba právní vědomí formovat, usměrňovat a posilovat.

2. Právní vědomí a příslušníci HZS ČR

2.1 Povědomí o právech a povinnostech příslušníka HZS ČR , příslušníka bezpečnostního sboru

Jedince v sociálním prostředí (tedy příslušníka HZS ČR), jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole významně ovlivňuje skupinové právní vědomí. U příslušníků HZS ČR, kteří pracují v přímém výkonu je vliv skupiny daleko intenzivnější. Právní předpis jim nedovoluje, aby pracovali jednotlivě, nejmenší skupina při zásahu jsou dva, jinak pracují v družstvu, které má velitele a pět členů, nebo velitele a tři členy. Jsou tedy příkladem malé sociální skupiny, ve které mezi členy existují určité společenské vztahy a současně nezbytná psychická vazba.

Sociologická teorie oplývá bohatstvím nejrozmanitějších kritérií, která vedou ke klasifikaci sociálních skupin. Jedním z kritérií je i charakter členství ve skupině. Členy některých sociálních skupin se stáváme automaticky, do jiných vstupujeme na základě svého dobrovolného rozhodnutí. Existují i situace, které jsou jistou kombinací dobrovolného a automatického členství ve skupině. Dalším kritériem může být význam skupinové vazby pro vysvětlení chování jedince. Všechny skupiny více či méně ovlivňují chování svých členů. Rodina, pracovní skupina, politická strana, církev a mnohé další formulují svá očekávání, stanovují normy a standardy jednání. Hodnotí, odměňují či trestají své členy především na základě toho, do jaké míry odpovídá jejich jednání sociálním rolím vyplývajícím z jimi zastávaných pozic v těchto skupinách. Rozdílná až konfliktní očekávání, požadavky na odlišné vlastnosti a jednání osobnosti mohou pro člověka znamenat někdy i velmi těžko řešitelné životní situace.¹²

Příslušníci HZS ČR, kteří nově nastupují si nemohou vybrat družstvo, ve kterém by chtěli pracovat. Nejčastěji je jimi doplněn dosud snížený stav, například po odchodu příslušníka. Je tedy na každém z nich, jak rychle se adaptuje, protože při každém zásahu záleží ne na jednotlivci, ale na družstvu. Musí se na sebe spolehnout, odhadnout, co udělá teď nebo v příštím okamžiku ten druhý. Proto je nezbytné posilovat jejich vědomí o odpovědnosti za sebe, za druhé, aby od každého zásahu vrátili vždy všichni ve zdraví a s pocitem, že dokázali pomoci tomu, kdo na jejich pomoc netrpělivě čekal.

¹² Berdnová, Eva., Nový, Ivan. a kol. Psychologie a sociologie řízení, 2.rozšířené vydání, Praha: Management Press, 2004, str. 84 – 87.

Právní vědomí je založeno na vlastní představě každého jednotlivého příslušníka o právu a je stejné jako u kterékoliv jiného člověka – občana, na jeho vlastních zkušenostech. Je třeba konstatovat, že na celou společnost negativně působí velké množství právních předpisů, jejich neustálé změny znemožňují člověku, aby měl alespoň základní povědomí o platném právu. Je zcela evidentní, že právní vědomí se formuje za pomoci pramenů práva, což jsou v našem právním systému zákony. Pokud jsou ale zpracovávány ledabyly a již při první schvalovací fázi zákonodárce avizuje, že bude ihned po schválení nutno přijmout novelu právního předpisu, vzbuzují takto přijímané zákony nedůvěru, posměch a celý právní řád pak ztrácí vážnost.

Zaměstnanecký vztah příslušníků bezpečnostních sborů se označuje jako služební poměr. Na rozdíl od ostatních pracovně-právních vztahů je právní úpravou služebního poměru výrazněji potlačena rovnost obou subjektů. Pro služební poměr jsou charakteristické vztahy nadřízenosti a podřízenosti. Služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů klade velký důraz na právní vědomí příslušníka a to ve vztahu k sobě samému, k nadřízenému i k charakteru činnosti, kterou si zvolil jako své povolání.

Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů č. 361/2003 Sb., je součástí našeho právního řádu od roku 2003 a účinným se tento právní předpis stal 1.1. 2007, tedy o celé 4 roky později. Zakotvuje některé nové povinnosti příslušníků, které dosavadní právní úprava neobsahovala. Povinnosti jsou zejména zaměřeny na doдрžování služební kázně, která spočívá v nestranném, řádném a svědomitém plnění služebních povinností příslušníka, které pro něj vyplývají z právních předpisů, služebních předpisů a rozkazů. Dodržování služební kázně je předpokladem pro splnění úkolů, které bezpečnostní sbor plní. Povinnosti stanovené tímto ustanovením mají obecnou povahu. K jejich porušení zpravidla dochází nedodržením některé z konkrétních povinností, které vyplývají z právních a ostatních předpisů, rozkazů a pokynů.

Výslovně je zakotvena povinnost příslušníka zdržet se jednání, které může vést ke střetu zájmu služby se zájmy osobními a ohrozit důvěru v nestranný výkon služby. Jedná se zejména o zákaz zneužívání informací nabytých v souvislosti s výkonem služby ve prospěch vlastní nebo ve prospěch jiných osob. Zákon také vyslovuje zákaz přijímání darů nebo jiných výhod v souvislosti s výkonem služby. Znamená to, že tento zákaz se nevztahuje na dary nebo výhody, které nemají žádnou souvislost s výkonem

služby a možností jeho ovlivnění. Do této oblasti patří také zákaz jiné výdělečné činnosti.

Je stanovena zásada, že příslušník je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl při výkonu služby. Uvedené informace může využívat jen při výkonu služby a může je sdělovat jen povolanými osobám. Nepovolaným osobám je může příslušník sdělit jen tehdy, byl-li služebním funkcionářem zproštěn povinností mlčenlivosti. Povinnost mlčenlivosti je samozřejmě prolomena tehdy, jestliže tak stanoví právní předpis.

Nově se zakotvuje povinnost příslušníka prohlubovat svoji odbornost a udržovat svoji fyzickou zdatnost potřebnou pro zastávané služební místo a podrobovat se jejímu ověřování služebním funkcionářem. Povinností příslušníka dodržovat pravidla služební zdvořilosti je možno rozumět jeho slušné, uctivé, ale důstojné jednání a vystupování ve vztahu k nadřízeným i podřízeným příslušníkům a svým spolupracovníkům vůbec. Je to také způsob vystupování ve vztahu k občanům, s nimiž se dostává do styku při výkonu služby.

Povinnost poskytovat bezpečnostnímu sboru osobní údaje nezbytné pro rozhodování ve služebním poměru a pro plnění povinností bezpečnostního sboru podle zvláštních právních předpisů, má odstranit pochybnosti o tom, zda je příslušník například povinen sdělit nadřízenému jiné místo, než je místo jeho trvalého pobytu, v němž se bude po delší období zdržovat při čerpání dovolené, zda má sdělit číslo svého mobilního telefonu apod. Bezpečnostní sbor k tomu, aby mohl například v krátké době aktivovat dostatečný počet příslušníků ke zvládnutí mimořádného úkolu, musí znát některé informace, bez nichž by nemohl nařídít služební pohotovost nebo službu přesčas atd.

Příslušník je také povinen vykonávat službu tak, aby nebyla ovlivňována jeho politickým, náboženským nebo jiným přesvědčením. Toto přesvědčení nesmí vést zejména ke stranění osobám stejného přesvědčení apod. Na splnění povinnosti ohlašovat vedoucímu příslušníkovi závady a nedostatky, které ohrožují nebo ztěžují výkon služby, je mnohdy závislé splnění závazků bezpečnostního sboru v oblasti zajišťování podmínek výkonu služby příslušníků. Je důležitou prevencí před vytvářením nepředvídaných situací.

Stanovení povinnosti bez zbytečného odkladu ohlašovat vedoucímu příslušníkovi skutečnost, že příslušník byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, reaguje na stav, kdy soudy nejsou povinny hlásit bezpečnostnímu sboru pravomocné

odsouzení příslušníka. Vzhledem k tomu, že pravomocné odsouzení příslušníka může vést k jeho propuštění ze služebního poměru, upravuje se tato ohlašovací povinnost. Povinnost chovat se a jednat i v době mimo službu tak, aby svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru, je povinností, která může v praxi vést k různým výkladům. Jednat a chovat se tak, aby neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru, je opět povinností obecnou, která koresponduje s požadavkem na jednání a chování v souladu s dobrými mravy, které se ve společnosti vytvořily.

S morálkou a mravní výchovou bývá také spojována problematika kázně, disciplíny a disciplinovanosti. Disciplinovanost, ukázněnost pak představuje vlastnosti osobnosti, které cílevědomě regulují jednání jednotlivce tak, aby bylo v souladu danými společenskými nároky. Projevuje se jako přísné a přesné dodržování stanoveného pořádku, plnění pokynů, podřizování se přijatým povinnostem.¹³

Tradiční podobu mají povinnosti stanovené zákonem vedoucím příslušníkům. Ti mají kromě totožných povinností, jež mají i ostatní příslušníci, specifické povinnosti spočívající v hodnocení výkonu služby podřízených příslušníků, oceňování jejich příkladného plnění služebních povinností a vyvozování důsledků z jejich porušování služebních povinností. Jsou také povinni zabezpečovat, aby příslušníci byli pro výkon služby náležitě vyškoleni a vycvičeni a přijímat podněty k odstranění závad a nedostatků, které ohrožují nebo ztěžují výkon služby.

Zákon vymezuje definici služební kázně, podle níž služební kázeň spočívá v nestranném, řádném a svědomitém plnění služebních povinností příslušníka, které pro něj vyplývají z právních předpisů, služebních předpisů a rozkazů. Diskutabilní je ustanovení, které zakládá povinnost příslušníka splnit rozkaz vedoucího příslušníka, který je ve zřejmém rozporu s právním předpisem. Příslušník nesmí splnit pouze rozkaz, jehož splněním by se dopustil trestného činu. Aby příslušník mohl uplatnit toto svoje právo, je nezbytně nutné, aby znal přesně definici trestného činu a byl seznámen se skutkovými podstatami trestných činů. Pokud totiž tuto znalost mít nebude, nebude moci rozpoznat, jestli splněním rozkazu spáchá nebo nespáchá trestný čin. Přesto současná dikce poskytuje větší prostor pro obranu příslušníka před případným postihem za protiprávní jednání. Příslušník je oprávněn žádat o písemné vydání rozkazu, který je ve zřejmém rozporu s právním předpisem. Vedoucí příslušník je povinen písemné vyhotovení rozkazu příslušníkovi předat. V případě, že byl příslušníkovi vydán rozkaz k

¹³ Kraus, Blahoslav. Teorie výchovy. Brno: IMS, 2006, str. 18.

jednání, které naplňuje znaky přestupku, nese případnou právní odpovědnost vedoucí příslušník, který rozkaz vydal.¹⁴

Je třeba konstatovat , že na úrovni vedení HZS ČR došlo v posledních třech letech ke zlepšení vztahů právě k právu díky tomu, že na krajská ředitelství jsou přijímáni absolventi právnických fakult, kteří působí v oblastech správního řízení, vnitřní kontroly, personalistiky. Jedním z jejich hlavních úkolů je také tvorba služebních předpisů, závazných pro příslušníky. Bohužel i právníci HZS ČR se občas setkávají s arogancí moci a neznalostí u vrcholového managementu a jen velmi obtížně se jim daří prosazovat náležitou posloupnost vydávaných předpisů. Někteří představitelé vrcholového managementu se totiž domnívají, že jimi vydávané služební předpisy nemusí respektovat zákon a cítí se neomezenými pány na svém teritoriu.

¹⁴ Kolektiv autorů. MV ČR HZS ČR. Studijní texty ke služební zkoušce, 2007.

2.2 Omezení práv příslušníka

Problematika omezení některých základních práv a svobod příslušníků bezpečnostních sborů je složitá především u nově přijímaných příslušníků, mladších věkových kategorií. Tito mladí příslušníci nastupovali na střední školy na počátku 90.-tých let. minulého století. Byli vychovávaní v jiném duchu, kdy byl kladen důraz na svobodný rozvoj osobnosti, prezentaci a obhajování vlastních názorů. Mladí kolegové jsou zvyklí prosazovat své názory, nechtějí přijímat bezmyšlenkovitě všechny informace, které jsou jim předkládány. Bohužel rozhodli se povolání, kde v některých okamžicích na prosazování vlastního názorů nebude místo, kdy jiný lidský život bude mít přednost před jeho vlastním. Všechna omezení práv a svobod je třeba těmto mladým lidem důkladně vysvětlit, aby tato omezení mohli přijmout za svá.

Příslušník například nesmí být členem politické strany nebo politického hnutí ani vykonávat činnost v jejich prospěch. Zákaz členství v politických stranách nebo politických hnutích je po roce 1990 obsažen ve všech úpravách služebního poměru. Členství v politické straně nebo hnutí a vyvíjení jakékoliv činnosti v jejich prospěch je obecně považováno za neslučitelné s výkonem služby příslušníka. Činnost ve prospěch politické strany nebo hnutí v souvislosti s plněním služebních povinností není považována za porušení povinnosti dané zvláštním omezením. Pasivní ani aktivní volební právo příslušníka není uvedeným zákazem dotčeno. Činností ve prospěch strany nebo hnutí není aktivní účast příslušníka ve volbách na kandidátce politické strany nebo hnutí.

Příslušníkům je vysloven zákaz členství v řídicích nebo kontrolních orgánech právnických osob, které provozují podnikatelskou činnost. Zákaz se však nevztahuje na vyslání příslušníka do těchto orgánů bezpečnostním sborem. Do uvedeného zákazu nespadá členství v řídicích nebo kontrolních orgánech bytových družstev nebo jiných organizací, které zajišťují výkon správy bytového fondu apod., neboť uvedené subjekty nevykonávají podnikatelskou činnost ve smyslu právních předpisů.

Příslušníkům je vysloven zákaz jakékoliv výdělečné činnosti kromě služby v bezpečnostním sboru. Uvedené ustanovení si nepochybně klade za cíl zabránit střetu zájmů osobních se zájmy služby, ale tak, jak je zakotveno, navádí k výkladu, že jeho smyslem je absolutní zákaz přijmou jakékoli peněžní plnění za každou aktivní činnost příslušníka. To však není a ani nemůže být účelem zákona. Ze zákazu je vyňata celá

řada činností, z nichž mohou příslušníkovi plynout nemalé příjmy. Z obecného zákazu jiné výdělečné činnosti, jsou zákonem a interním předpisem ředitele bezpečnostního sboru vyjmuty některé činnosti, na něž se zákaz nevztahuje. Mezi tyto činnosti patří činnost vědecká, pedagogická, publicistická, literární, umělecká nebo umělecká, správa vlastního majetku, členství v řídicích orgánech bytových družstev, apod. Za porušení zvláštního omezení je příslušník obligatorně propuštěn podle § 42 odst. 1 písm. f) zákona. Může mu být také odňata hodnost v kázeňském řízení, což má za následek propuštění podle písm. e) téhož ustanovení.

2.3 Povědomí o právech a povinnostech občana

V České republice obsahuje výčet chráněných lidských práv a svobod Listina základních práv a svobod, která je nedílnou součástí ústavního pořádku České republiky. Vychází z mezinárodních úmluv o lidských právech a základních svobodách. Mezinárodní smlouvy, které byly vyhlášeny a se souhlasem Parlamentu České republiky ratifikovány a jimiž je Česká republika vázána, jsou podle čl. 10 Ústavy České republiky součástí právního řádu a v případě, že mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.¹⁵ Listina základních práv a svobod přejímá klasické dělení lidských práv, která jsou členěna na tzv.

- základní lidská práva a svobody
- politická práva, přičemž neopomíjí práva příslušníků národnostních a etnických menšin
- ekonomická, sociální a kulturní práva
- práva na soudní a jinou právní ochranu¹⁶

Tato práva a svobody, jež jsou rozvedena v řadě zákonů České republiky, se nalézají pod ochranou nezávislé soudní soustavy, která je významným garantem demokratického právního státu. Od roku 2000 je dalším orgánem ochrany práva v České republice veřejný ochránce práv. Působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před nečinností úřadů a institucí a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod. V souladu s tímto ústavním zákonem lze povinnosti ukládat toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod upraveny pouze zákonem.

Hlavními právními normami, které v duchu tohoto ústavního zákona ukládají povinnosti občanům obecně a prostřednictvím kterých mohou být občané ve svých právech omezováni jsou pro příslušníky HZS ČR zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně v platném znění, zákon č. 238/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému v platném znění, zákon č. 239/2000 Sb., o hasičském záchranném sboru v platném znění

¹⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 10.

¹⁶ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

a zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení. Tyto zákonné normy pomáhají příslušníkům HZS ČR, aby řádně plnili svoje úkoly.

Základním posláním Hasičského záchranného České republiky je mimo jiné chránit životy a zdraví obyvatel před požáry a poskytnout účinnou pomoc při mimořádných událostech. Hasičský záchranný sbor kraje pro zabezpečení záchranných a likvidačních prací koordinuje záchranné a likvidační práce a plní úkoly při provádění záchranných a likvidačních prací, organizuje zjišťování a označování nebezpečných oblastí, provádění dekontaminace a dalších ochranných opatření, organizuje a koordinuje evakuaci, nouzové ubytování, nouzové zásobování pitnou vodou, potravinami a dalšími nezbytnými prostředky k přežití obyvatel ,organizuje a koordinuje humanitární pomoc. Povinnosti, které jsou v těchto právních normách týkajících se požární ochrany a mimořádných událostí platí pro všechny občany neboť:

„Každý je povinen počínat si tak, aby nezavdal příčinu ke vzniku požáru, neohrozil život a zdraví osob, zvířata a majetek; při zdolávání požárů, živelních pohrom a jiných mimořádných událostí je povinen poskytovat přiměřenou osobní pomoc, nevystaví-li tím vážnému nebezpečí nebo ohrožení sebe nebo osoby blízké anebo nebrání-li mu v tom důležitá okolnost, a potřebnou věcnou pomoc. Ustanovení § 20 tím není dotčeno.....“¹⁷

¹⁷ Zákon č. 133/1985 Sb., O požární ochraně v platném znění.

2.4 Omezení práv občana

Činnost příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky při provádění zásahů zasahuje do práv a svobod občanů. Vzhledem k tomu, že se jedná o práva a svobody, které jsou garantována ústavním zákonem je třeba aby příslušníci HZS ČR byli dokonale seznámeni se svými pravomocemi, aby bezdůvodně a necitlivě nezasahovali do práv a svobod občanů, i když se bude jednat o pomoc v nouzi. Znalost oprávnění je naprosto nezbytná pro řádné plnění povinností.

Příslušník Hasičského záchranného sboru České republiky je oprávněn, vyžaduje-li to účinné zabezpečení úkolů Hasičského záchranného sboru České republiky, vyzvat každého, aby nevstupoval na určená místa nebo aby se podrobil omezení vyplývajících z provedení služebního zásahu. Každý je povinen výzvy příslušníka uposlechnout. Příslušník je oprávněn vyzvat osobu, která se nepodřídí stanoveným omezením, aby prokázala svoji totožnost a tato osoba je povinna výzvě vyhovět.

Velitel zásahu je při provádění záchranných a likvidačních prací oprávněn zakázat nebo omezit vstup osob na místo zásahu a nařídit, aby místo opustila osoba, jejíž přítomnost není potřebná.

Příslušníci jsou oprávněni provádět potřebná zjištění a služební úkony (dále jen „úkon“), nahlížet do příslušné dokumentace a požadovat potřebnou součinnost; úkonem se rozumí činnost prováděná při výkonu státní správy v oboru působnosti hasičského záchranného sboru.

Při provádění úkonů jsou příslušníci oprávněni ke vstupu do objektů a zařízení a ke vstupu na nemovitost na dobu nutnou k řádnému provedení těchto činností. Obydlí je nedotknutelné – zásahy mohou být zákonem dovoleny jen, je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. K provedení zásahu, který nesnese odkladu, jsou oprávněni otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor a vstoupit do něj (zákon o HZS). Velitel zásahu je při provádění záchranných a likvidačních prací oprávněn stanovit dočasná omezení k ochraně majetku, nařídit bezodkladné provádění terénních úprav nebo odstraňování staveb za účelem zmírnění nebo odvrácení rizik vzniklých mimořádnou událostí, vyzvat osoby k poskytnutí věcné pomoci.

Zákaz nucených prací a služeb se nevztahuje na službu požadovanou na základě zákona v případě živelných pohrom, nehod nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty nebo na jednání uložené zákonem pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých.

Velitel zásahu je při provádění záchranných a likvidačních prací oprávněn vyzvat osoby k poskytnutí osobní pomoci. Při zdolávání požáru, živelných pohrom a jiných mimořádných událostí je každý povinen poskytnout přiměřenou osobní pomoc, nevystaví-li tím vážnému nebezpečí nebo ohrožení sebe nebo osoby blízké anebo nebrání-li mu v tom důležitá okolnost.

Právo na informace jsou zaručeny. OPIS HZS ČR jsou oprávněna provést při nebezpečí z prodlení varování obyvatelstva na ohroženém území.

Pro práci příslušníka HZS ČR je naprosto nezbytné, aby měl povědomost o právech občana, aby v průběhu své činnosti do jeho práv nezasahoval jiným způsobem a v jiném rozsahu, než mu umožňuje zákon.

2.5 Formování právní vědomí příslušníků HZS ČR při procesu vzdělávání

Vzhledem k tomu, že příslušník bezpečnostních sborů je veřejným činitelem, je kladen velký důraz na jeho morální kredit, nikdo ale bohužel nezkoumá, jaký má nově přijímaný nebo i stávající příslušník vztah k právu obecně, jaké je jeho právní vědomí a jaká je jeho ochota podřídit se právním předpisům. Bylo by chybou přepokládat, že když nově přijímaný příslušník prokáže svou bezúhonnost, má také kladný vztah k dodržování právních předpisů. Bohužel se tato skutečnost projeví, až po zařazení příslušníka do základní odborné přípravy.

Stejně tak jako u všech profesí se každé studijní skupině najdou ti, kteří toto povolání chtějí vykonávat, mají o něho zájem dlouhodobý, v některých případech již od raného dětství. Jinou část tvoří ti, kteří mají toto povolání jako rodinnou tradici. V mnoha krajích jsou známé hasičské rodiny, kdy slouží na jednom útvaru dědeček, tatínek, synové. Najdou se ale i tací, kteří po ukončení střední školy tak dlouho marně hledali uplatnění ve svém oboru vzhledem k nulové praxi, že si nakonec podali žádost o přijetí do služebního poměru. S touto částí příslušníků jsou největší problémy. Nemají dostatek informací a představu o tom, co to vlastně obnáší být příslušníkem HZS ČR. Pro mnohé je to překvapení, mnohdy i zklamání. Někteří z nich při nejbližší příležitosti jdou za snadnějším a mnohdy i finančně zajímavějším výdělkem. Příkladem mohou být krajská operační střediska, která požadují na pozici operačního technika 112 aktivní znalost anglického jazyka. Na těchto místech je obrovská fluktuace, protože během krátké doby tito příslušníci zjistí, že tyto své jazykové znalosti uplatní při výkonu služby minimálně. Někteří příslušníci sloužící na operačním středisku říkají, že v průběhu jednoho měsíce přijali dva hovory v angličtině. Pokud se jim tedy naskytne příležitost a najdou pro svou jazykovou znalost uplatnění jinde, okamžitě odcházejí.

Příslušníci, kteří se účastní vzdělávání, považují znalosti z práva za zbytečné. Většinou je v tom utvrzují jejich starší kolegové, se kterými slouží, kteří ale svoji neznalost nahrazují bohatými zkušenostmi. Bohužel ale naši mladí kolegové nemají čerpat z čeho. Jak už jsem předeslala výše, zákon o služebním poměru je právní normou velmi přísnou, která má zajistit, aby životy, zdraví a majetek i životní prostředí chránili

lidé, kteří by měli být příkladem pro ostatní nejen v oblasti morálky ale i dodržování a respektování právních norem.

K ochraně zájmů bezpečnostního sboru, ale i zájmů společnosti slouží institut zproštění výkonu služby v případě, že příslušník podezřelý ze spáchání protiprávního jednání. Ze služebního poměru je propuštěn příslušník, který byl pravomocně odsouzen za trestný čin spáchaný úmyslně, jakož i příslušník, jehož trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, anebo soudem pravomocně schváleno narovnání. Propuštěn může být též příslušník, který byl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, jestliže jednání, kterým se tohoto činu dopustil, se neslučuje s požadavky kladenými na příslušníka bezpečnostního sboru, které jsou obecně považovány za oprávněné.

Příslušník musí být propuštěn ze služebního poměru i z důvodu porušení služebního slibu, kterého se dopustil zavrženíhodným způsobem, a to jednáním, které má znaky trestného činu a je způsobilé ohrozit dobrou pověst bezpečnostního sboru. Důvodem k propuštění je také uložení kázeňského trestu odnětí služebního hodnosti, odnětí osvědčení o tělesné zdatnosti nebo odborné způsobilosti stanovené zvláštním právním předpisem, nebo podle psychologa pozbyl osobnostní způsobilost k výkonu služby. Pro skončení služebního poměru je stanovena věková hranice 65 let.

Služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů, mezi které patří i příslušníci HZS ČR, stanoví velmi přísná kritéria pro přijetí. Uchazeč o přijetí musí být způsobilý po stránce fyzické, psychické, zdravotní. Odbornou způsobilost musí získat ihned po přijetí do služebního poměru. Ztráta některé z těchto způsobilostí může být důvodem k ukončení služebního poměru. Velký důraz se klade i na morální kredit příslušníka bezpečnostního sboru. Lze říci, že příslušník bezpečnostního sboru je ve službě neustále a podle toho se musí i chovat a jednat. Také délka zkušební doby – 3 roky zakončená náročnou služební zkouškou je pro mnohé uchazeče spíše odrazujícím než motivujícím faktorem. Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů je velmi přísnou právní normou, která netoleruje sebemenší zaváhání nebo nekázeň.

Vzhledem ke všem již dříve uvedeným skutečnostem je třeba, aby i v procesu vzdělávání příslušníků HZS ČR bylo formováno jejich právní vědomí a to jak ve vztahu k sobě samým, tak především ve vztahu k občanům. Dosavadní zkušenosti však ukazují, že mladí příslušníci nastupují do služebního poměru bez základních znalostí právních norem, které je budou provázet celý jejich profesionální život. Při přijímání do služebního poměru je odpovědní služební funkcionáři nedostatečně nebo vůbec neinformují o základních povinnostech příslušníka bezpečnostního sboru.

O svých základních povinnostech, ale i právech příslušníka hasičského sboru se dovídají až při odborné přípravě. Z těchto důvodů se sice zřídká, ale přece jen stává, že mnozí mladí kolegové jsou překvapeni, co všechno je třeba splnit a čemu všemu je třeba se podřídit než budou opravdu samostatně pracovat. Právě tyto skutečnosti vedly k tomu, že se do vstupní přípravy příslušníků HZS ČR zařadil předmět „Základy práva a organizace“

Příslušník HZS v bloku Základy práva získá přehled o základních právních normách, naučí se orientovat v českém právním řádu, používat základní právní terminologii, získá informaci o aplikaci některých právních problémů v oblasti požární ochrany. Získá základní znalosti o Evropské unii.

Pro příslušníky HZS jsou informace o tom, jaká práva a povinnosti mají oni sami, ale také ostatní občané, jsou velmi důležitá, neboť občanům lze ukládat povinnosti jen na základě zákona a stejně tak omezit základní práva a svobody občanů jen na základě zákona v omezené míře a na nezbytně nutnou dobu.¹⁸ Je také nezbytně nutné, aby byl seznámen s obsahem pojmů trestní právo hmotné, trestní právo procesní, přestupkové řízení, správní řízení a s právní úpravou v oblasti ochrany osobních údajů a ochranou zvláštních a utajovaných skutečností. Zvláště poslední novela zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, podstatně rozšiřuje (zvyšuje) trestně právní odpovědnost příslušníků HZS ČR.

Příslušníci HZS jsou při plnění služebních povinností, při používání zákonem svěřených pravomocí de iure veřejnými činiteli a od 1.1.2007 se na ně vztahují některé trestné činy vojenské. Jedná se především o trestné činy – neuposlechnutí rozkazu, porušování povinností strážní služby, násilí vůči nadřízenému, porušování povinností dozorčí služby, porušování služebních povinností a sabotáž.¹⁹

Od 1.1.2007 nelze podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích v platném znění, projednat jednání příslušníka HZS, které má znaky přestupku. Tato jednání nemohou projednat jako dosud obecní úřady nebo zvláštní orgány obcí, orgány Policie ČR ani další orgány státní správy. Jednáním které má znaky přestupku, projednávají podle zákona a zvláštních právních předpisů toliko služební funkcionáři HZS ČR, včetně ukládání kázeňských trestů, kterými jsou pokuta, propadnutí věci nebo zákaz činnosti.²⁰

¹⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základní práv a svobod.

¹⁹ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon v platném znění, §§ 89, 273,274,279,285,286,288a.

²⁰ Odborný časopis HZS ČR „112“, ročník VI, č. 2/2007 str. 29.

Sankce ukládané při spáchání přestupky mají širokou škálu, od kázeňského napomenutí po finanční postih, který může v případě maxima dosáhnout čtyř a půl násobku základního měsíčního příjmu, což znamená, že mluvíme o částce cca 80 000 až 100 000 Kč.

Z pohledu lektora se mi výuka i obsah předmětu základy práva a organizace jeví jako velmi dobrý počín ke systematickému a komplexnímu formování právního vědomí. Bohužel v dalších odborných kurzech, které navazují na základní odbornou přípravu je výuka práva zastoupena minimálně nebo vůbec. Platí to například o velitelských kurzech, kde výuka práva z celkové časové dotace 200 hodin zabírá asi 10 vyučovacích hodin. Přitom každý velitel může při své službě být velitelem zásahu, což pro něj znamená velký rozsah práv ale i povinností. Jejich znalost je pro něj bezpodmínečně nutná už jen z důvodu jeho postavení veřejného činitele, aby nepřekročil svoje pravomoci nebo naopak, aby plně využil svých práv. Z každého zásahu je povinen vyhotovit zprávu o zásahu, která později může sloužit jako součást soudního spisu, v případě, že hasičský záchranný sbor bude požadovat náhradu za vynaložené náklady, tj. bezdůvodný výjezd, zneužití jednotky, obnovovací práce, ale i v případě že bude čelit žalobě například na nekvalitně provedený zásah, omezování práv občana ve vyšší míře než vyžadoval zásah v neposlední řadě může být předmětem i nevhodné chování příslušníků během zásahu. Pokud se týká znalostí právních předpisů vrcholového managementu, zde bychom snad ani neměli připustit neznalost právních předpisů.

2.6 Dílčí závěr

Formování právního vědomí příslušníků HZS ČR v rámci základní odborné přípravy je velmi potřebné a pro nové příslušníky nově získané znalosti budou jistě přínosem. Vzdělávací systém u HZS ČR v současné době se opět nachází v období příprav na další změnu. V bakalářské práci jsem se podrobně věnovala tomuto problému, ale bohužel nemohu konstatovat, že by se systém nějakým způsobem ustálil, by právě naopak. V této chvíli vidím jako jediný přínos změn v roce 2005 zařazení výuky předmětu „Základy práva a organizace“ do vzdělávacího programu nastupujících příslušníků HZS ČR. Bohužel tímto krokem, tedy zařazením vyučovacího předmětu, skončilo veškeré úsilí vedení HZS ČR. Dá se tedy říct, že se jedná o jakési jednorázové školení, které je ukončeno závěrečnou klasifikací. Chybí systematický a komplexní přístup k formování právního vědomí nejen nových, ale i stávajících příslušníků. Musíme se spokojit s tím, že alespoň začínající příslušníci budou seznámeni s úskalími, která na ně čekají. Bylo by velmi odvážné očekávat, že vedení HZS ČR bude zabývat problematikou systematickosti a komplexnosti vzdělávání příslušníků HZS ČR, když na koncepci vzdělávání čekáme již od roku 2003. Dosud se o něm pouze mluví, ale nikdo ji zatím nespatriil. Mnohokrát jsme na tyto skutečnosti upozorňovali, bohužel bez úspěchu.

II. Aplikační část

3. Průzkum, dotazníkové šetření

3.1 Cíl průzkumu

Cílem průzkumu je tedy prověřit, zda může zařazení předmětu „Základy práva a organizace“ přispět k formování právního vědomí u příslušníků HZS ČR.

Problém č. 1: Jaká je úroveň právní vědomí příslušníků HZS ČR zařazených do základní odborné přípravy v roce 2008?

Problém č. 2: Zlepšila se úroveň právního vědomí příslušníků HZS ČR po absolvování základní odborné přípravy, tedy po 22 týdnech?

Hypotéza: Zařazení předmětu „Základy práva a organizace“ může přispět k formování právního vědomí nově nastupujících příslušníků HZS ČR.

Posouzení úrovně právního vědomí bude provedeno v dvou fázích, a to u příslušníků, kteří byli zařazení do základní odborné přípravy v roce 2008, v termínech, které mají určeny k nástupu.

3.2 Metodologie průzkumu

Pro zpracování empirické části DP jsem zvolila didaktický test (příloha č. 1). Didaktický test, pomocí kterého jsem zjišťovala problém č. 1 byl příslušníkům k vyplnění předán vždy první den nástupu. Součástí byly i ústní pokyny ke zpracování testu – důvod, stručný obsah testu, způsob značení odpovědí, způsob vyhodnocování testu. Stejná praxe platila i pro didaktický test č. 2 (příloha č. 2) po ukončení základní odborné přípravy, tj. po 15 týdnech před nástupem na řízenou praxi, před složením závěrečných zkoušek. Test obsahoval celkem 25 otázek a 3 varianty odpovědí. Byl rozdělen podle tématických bloků, přičemž 17 otázek se týkalo problematiky základů práva – právních pojmů, Ústavy ČR a listiny základních práv a svobod, správního řízení a trestního práva, 6 otázek se týkalo požární ochrany a znalosti právních předpisů, kterými se řídí a jsou pro práci příslušníka Hasičského záchranného sboru nezbytné, závěrečné 2 otázky měly prověřit alespoň základní orientaci v zákonu č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění. Test č. 2, který příslušníci vypracovávali po skončení 15-ti týdenní výuky, byl naprosto identický s testem č. 1, aby mohly být lépe porovnány výsledky.

V této souvislosti je třeba se zmínit o odlišnostech ve vzdělávání dospělých. Za nejdůležitější je považována odlišná motivace, předchozí vzdělávací zkušenost s výukovým tématem a studijní zkušenosti a jeho učební styl. Různorodost se projevuje ve věku, životní, profesní a studijní dráze, ve vzdělávacích potřebách v motivaci pro vzdělávání, ve využívání výsledků vzdělávání v praxi. Dospělý člověk poměřuje své vzdělávání se svou zkušeností a s využitelností výsledků v praxi.²¹

Zkoumat nějaký problém a činit závěry není vůbec jednoduché, neboť předmětem tohoto výzkumu je člověk. Jedná se tedy o sociální výzkum. Ten je nutno chápat jako zkoumání společenských seskupení, útvarů, celé společnosti, všech dějů, procesů v ní probíhajících včetně výchovy. Sociální útvary mají své způsoby chování a jsou to svébytné kategorie.

²¹ Jedličková, Iva. Úvod do andragogiky. Brno: IMS, 2006, str. 28 – 30.

Zdroje poznatků soc. výzkumu:

1. lidská zkušenost (nejprimitivnější), je velmi individuální (př. Co jednomu člověku vychází, nemusí vyjít jinému, i když použije stejný způsob), zkušenost nelze nebo jen těžko zobecnit.
2. vědecké poznatky (věda) – nejdůležitější
3. teoretické poznatky – systém informací, úvah, poznatků, ale nejsou ověřeny v praxi (př. – náboženství – Bible – musíte věřit).

Sociální výzkum odhaluje sociální problémy. Ty vznikají ve chvíli, kdy společenská realita se vzdaluje tomu, jak by, měla vypadat.

Všechny sociální problémy lze rozdělit do dvou skupin:

- a) různé formy sociální dezorganizace a chování, které zásadně neodpovídá sociálním normám (asociální, sociálně patologické jevy).
- b) celospolečenské jevy – populační nerovnováha, etnické, rasové problémy, rozvodovost – společnost zásadně neohrožují.

Některé sociální problémy existují v latentní podobě. Výzkumy pak mohou být vědomě orientovány na odhalení nebo výraznější postižení sociálního problému nebo také nalezení prostředků k jeho řešení. Některé sociální výzkumy mají za cíl vyhodnocení realizace určitých programů společenské činnosti a jejich účinků a na základě toho přijetí dalších opatření.²² A právě o takový sociální výzkum jsem se pokusila a definovala v cíli tohoto výzkumu.

Sociální výzkum je svým způsobem specifický a potýká se s problémy:

1. **možnosti standardizace** – velmi obtížně se stanovuje standardní jednotka (model) – je to možné jen v případě např. demografických dat, ekonomických ukazatelů
2. **výběrová chyba** – při zjišťování vlastností různých výběrových souborů - stratifikované, záměrné)
3. **subjektivní pohled badatele** – může ovlivnit objektivnost výsledků výzkumu – je obtížné zachovat emfatickou neutralitu
4. **odborný jazyk** – problémem je, že odborným jazykem je jazyk přirozený, je srozumitelný všem, ale snižuje míru exaktnosti (vědeckosti)
5. **zajištění reprezentativnosti** – není jednoduché vytvořit výběrový soubor, který by kopíroval celou společnost – využití kvótních výběrů

²² Kraus, Blahoslav. Sociální pedagogika II. Brno: IMS, 2007, str. 8.

6. **preferance určitých výzkumných metod a technik** – dominace explorativních metod (dotazník, anketa, rozhovor), častá je obsahová analýza osobní nebo školní dokumentace), sociometrie, pozorování.
7. **techniky kasuistického charakteru** – anamnézy, katamnézy – týkají se objektu i subjektu výchovy (jedinec i skupina), hlavně etnografické přístupy – snaží se sledovat prostředí ne zevně, ale očima těch, kteří se na tvorbě tohoto prostředí podílejí.

Při vyhodnocování jevů jsou možné dva přístupy:

1. **kvantitativní** – získaná data mají numerickou hodnotu, přesný popis metodických postupů, deskripce izolovaných faktorů (pouhý popis na základě zpráv), statistická sumarizace výsledků
2. **kvalitativní** – údaje mají povahu slov, obrázků, osobní kontakt, orientace na jedinečnost případu, širší společenský dobový kontext.

Kvantitativní zpracování faktů se může stát důležitým zdrojem vědeckého poznání jedině tehdy, jestliže je spojeno a podmiňuje se s kvalitativní analýzou těchto faktů, kritickým zhodnocením údajů a obezřetnou interpretací. Sama fakta nic nevypovídají o možnostech řešení zkoumaných otázek.

Hlavním cílem kvalitativního přístupu je přispět k pochopení celkového kontextu a emočních a psychosociálních aspektů určitého typu lidského jednání, které se promítá do celospolečenských jevů.

U kvalitativního výzkumu se pracuje s menším počtem respondentů, ale každý případ je sledován do hloubky. Vždy směřuje k zachycení celé řady možných intervenujících činitelů. Nevýhodou je nebezpečí předpojatosti a problém velikosti zkoumaného souboru.

Pro použití kvalitativní metod existují kritéria:

- měly by být humánní
- možnost osobního pochopení situace
- zpřístupnění podrobností ze života zkoumaných osob
- zprostředkování cesty k osobním záležitostem zkoumaných.

Informace lze vyhodnocovat:

- a) **deskripce** – pouhý popis na základě zpráv
- b) **obsahová analýza** – je vyhodnocením počtu kolikrát se daný jev objevil

c) **diskurzivní analýza** – analýza smyslu a významu prohlášení účastníků.²³

Výběr respondentů v tomto případě nebyl závislý na mé volbě. Velmi obtížně bychom mohli hledat model podle kterého bychom volili ostatní. Snad jen, že se jednalo o osoby mužského pohlaví, zdravotně, fyzicky, psychicky i osobnostně způsobilé stát se příslušníkem bezpečnostního sboru. Jednalo se tedy více méně výběr záměrný, protože tito respondenti byli vybráni do jednotlivých vzdělávacích kurzů podle předem podaných přihlášek, přičemž jednotlivé třídy byly sestaveny tak, aby bylo zachováno pořadí jednotlivých přihlášek. Navíc účast v daném vzdělávacím kurzu potvrzuje respondentův služební funkcionář, který je oprávněný provést před zahájením kurzu výměnu.

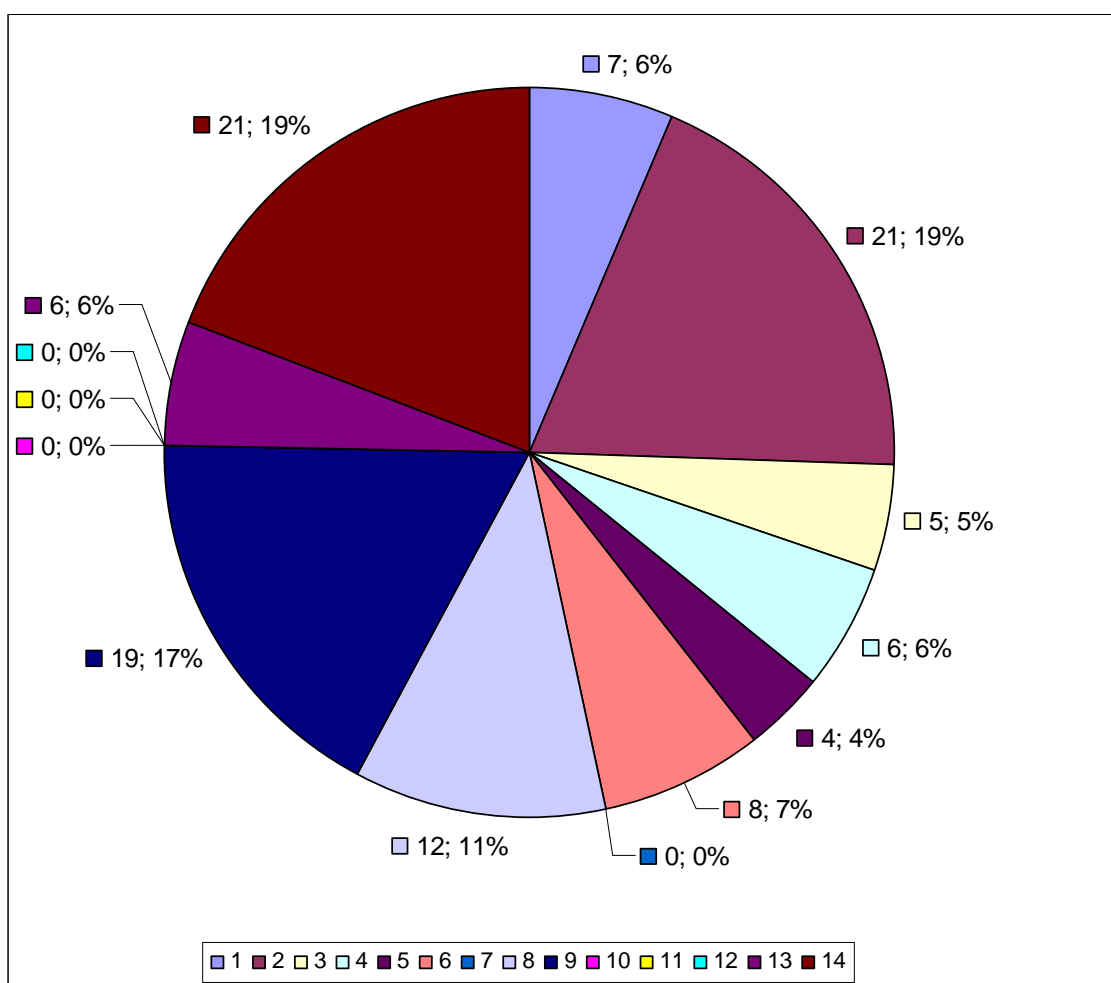
Pokud se jedná o využití metod při vyhodnocování, v tomto případě byly použity kvantitativní metody a výsledky jsou statistického charakteru.

²³ Kraus, Blahoslav. Sociální pedagogika II. Brno: IMS, 2007, str. 9 – 12.

3.3 Realizace průzkumu

Výběrovým souborem byli příslušníci HZS ČR, kteří byli přijati do služebního poměru v průběhu podzimu roku 2007 a byli zařazeni do základní odborné přípravy od ledna 2008. V průběhu roku 2008 se jednalo celkem o 4 třídy z celé republiky, celkem se tedy jednalo o 109 příslušníků. Nástupy jednotlivých tříd nebyly jednotné, časový odstup mezi nimi byl asi 14 dní.

Zastoupení příslušníků HZS ČR podle krajů znázorňuje tabulka a graf:

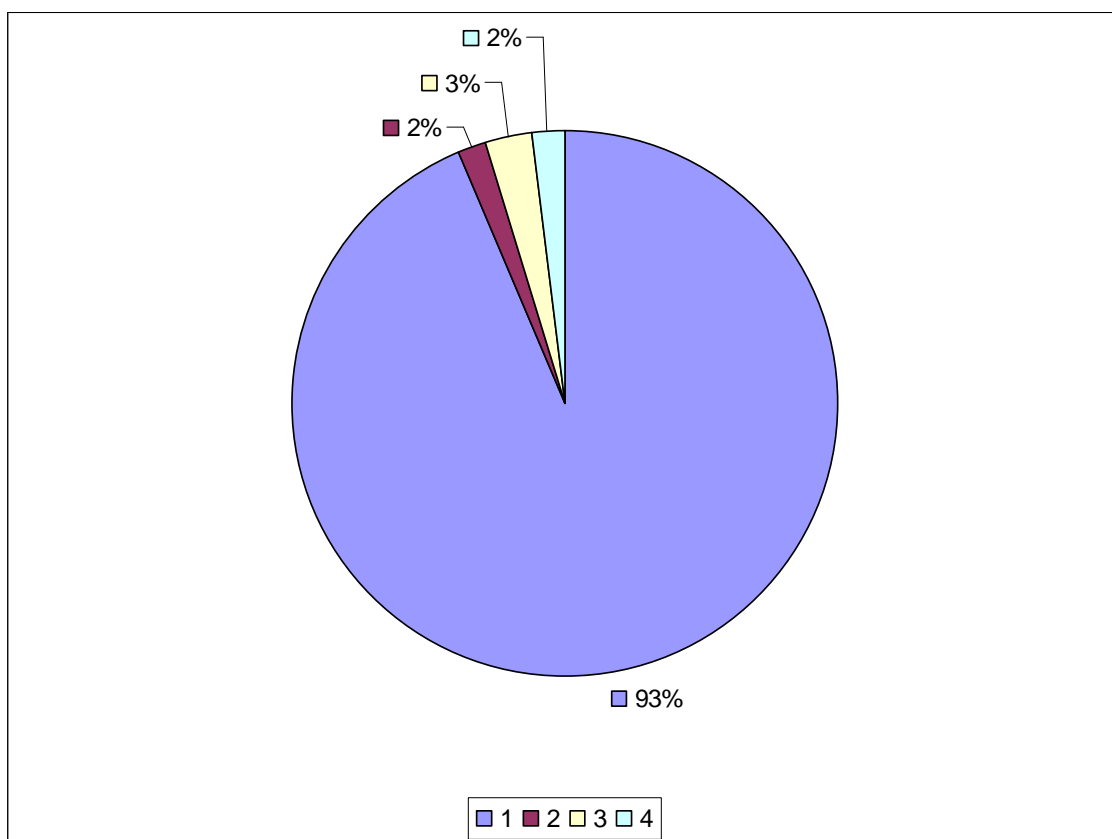


legenda:

1	Hl.m. Praha	7	10	OIK	0
2	Středočeský kraj	21	11	ZIK	0
3	Ústecký kraj	5	12	MsK	0
4	Karlovarský kraj	6	13	PaK	6
5	LiK	4	14	kVys.	21
6	PIK	8			
7	JcK	0			
8	HkK	12			
9	JmK	19			

Jak je z tabulky a grafu patrné do výběrového souboru byli zařazeni příslušníci HZS ČR z většiny krajů ČR. Nulové zastoupení HZS Jihočeského kraje bylo způsobeno tím, že byl otevřen vzdělávací kurz v Odborné učilišti v Borovanech, což je z hlediska dopravy pro tyto příslušníky výhodnější. Stejný důvod je i pro nepřítomnost příslušníků z HZS Moravskoslezského, Olomouckého a Zlínského kraje, kteří již tradičně využívají kapacity Odborného učiliště ve Frýdku – Místku.

Výběrový soubor tvořilo celkem **109** příslušníků různých věkových kategorií, přičemž průměrný věk byl **27,5** roku. Vzhledem k jednomu z důležitých požadavků na přijetí do služebního poměru, středoškolského vzdělání s maturitou, je zcela evidentní, jak ostatně ukazuje i následující graf, že z celého výběrového souboru tvoří 93% středoškoláci s maturitou, celkem 102 účastníků. Účastníci s vysokoškolským vzděláním – 3 v bakalářském stupni a 2 inženýři tvořili velmi malou skupiny, celkem 5 % , stejně tak absolventi vyššího odborného studia byli celkem 2, tzn. 2%. Poměr vyjadřuje velmi zřetelně následující graf.



Legenda:

1 Středoškoláci	102
2 vysokoškoláci – Ing.	2
3 Vysokoškoláci – Bc.	3
4 absolventi VOŠ	2

3.4 Analýza výsledků průzkumu

Jak jsem již uvedla v úvodu své práce, zaměřila jsem se svůj průzkum na úroveň právního vědomí příslušníků HZS ČR. Diagnostický test, který obdrželi příslušníci při nástupu do vzdělávacího zařízení obsahoval celkem 25 otázek, které měli pomoci prověřit úroveň právního vědomí příslušníků. Naprosto identický test vyplňovali všichni příslušníci po absolvování 15 týdnů výuky na odborném učilišti.

Otázky testu bylo možno tématicky rozdělit do třech oblastí, i když tyto nebyly zastoupeny početně stejně. Tématický celek „Základy práva „ byl zastoupen 17-ti otázkami, tématický celek „Organizace požární ochrany“ 6-ti otázkami a 2 otázky byly věnovány problematice „Služebního poměru. Každá chybně zodpovězená otázka znamenala 1 bod. Následující tabulka ukazuje výsledky dosažené posluchači v prvním tématickém celku při nástupu.

Otázka č.	Základy práva	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
	Počet chyb				
1		5	5	14	8
2		6	6	6	6
3		2	1	1	5
4		2	0	0	0
5		5	8	8	10
6		3	2	4	9
7		5	0	6	6
8		15	14	5	1
9		6	1	3	0
10		9	9	4	0
11		8	3	1	0
12		23	21	25	1
13		11	4	10	0
14		11	11	12	0
15		10	6	6	0
16		4	0	3	0
17		8	0	0	0
celkem		133	91	108	46

Z tabulky je zřejmé, že největší počet chyb se projevil u posluchačů kurzu č. 1 a nejmenší u kurzu č. 4. Porovnání počtu chyb u jednotlivých otázek ukazuje, že kurzu č. 1 činily největší obtíže otázky č. 8, 12,13,14 a 15. U kurzu č. 2 to byly otázky č. 8, 12, 14, kurz č. 3 chyboval nejvíce v otázkách č. 1, 12, 13, a 12. Výsledky kurzu č. 4 jsou velmi dobré, kdy nejvíce chybovali v otázce č. 5.

Výsledky z úvodního testu druhého tématického celku „Organizace požární ochrany“

Otázka č.	Organizace PO	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
	Počet chyb				
18		3	8	5	6
19		0	0	0	0
20		5	2	2	5
21		4	0	0	3
22		6	14	3	8
23		5	3	7	3
celkem		23	27	17	25

Odpovědi na otázky z tohoto celku zvládli posluchači celkem dobře. Největší počet chyb zaznamenal kurz č. 2 v otázce č. 22.

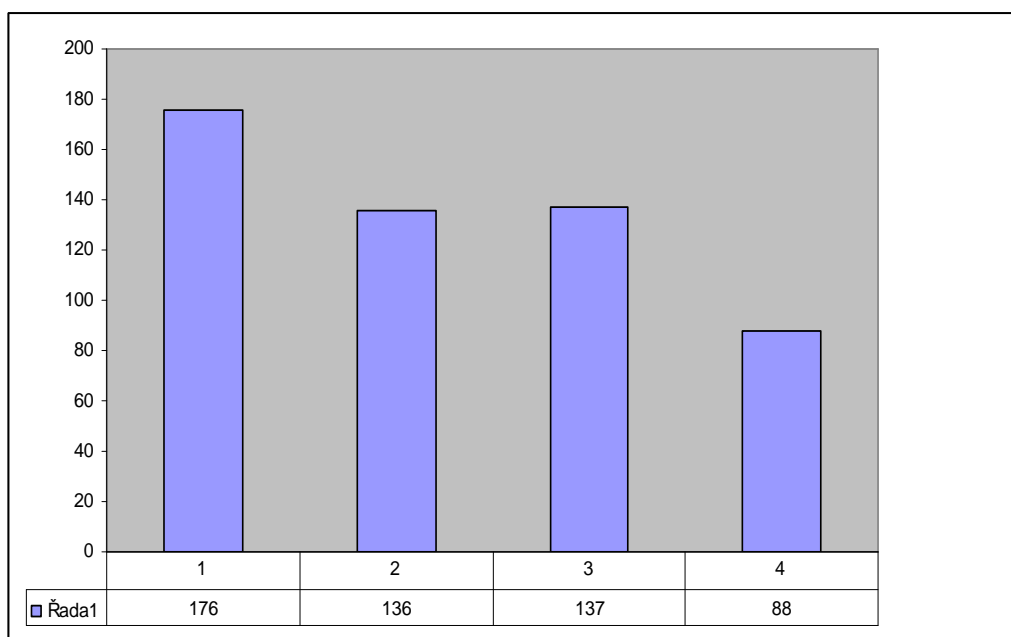
Posledním tématickým celkem byly záležitosti týkající se „Služebního poměru“.

Z výsledků je zcela zřejmé, že všem čtyřem kurzům činila největší potíže otázka č. 24.

Otázka č.	Služební poměr	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
	Počet chyb				
24		16	15	10	16
25		4	3	2	1
		20	18	12	17

Tabulka na závěr zobrazuje výsledky celého testu. V celkovém hodnocení vstupního testu lze tedy konstatovat, že nejlepší výsledků dosáhl kurz č. 4, což je velmi dobře vidět i na grafu.

Vstupní test	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
Počet chyb				
celkem	176	136	137	88



Po 15-ti týdnech intenzivní výuky , těsně před odjezdem na řízenou praxi a vykonáním závěrečných zkoušek obdrželi posluchači všech čtyřech kurzů naprosto identický test ke zjištění jejich vědomostí z oblasti právních předpisů. V následujících tabulkách budeme mít možnost porovnat zda a jakých výsledků posluchači dosáhli.

Otázka č.	Základy práva	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
	Počet chyb				
1		11	6	1	0
2		0	5	1	8
3		0	2	1	1
4		0	0	0	0
5		3	3	3	3
6		1	1	2	2
7		0	5	1	0
8		13	1	4	7
9		0	0	0	1
10		11	1	9	4
11		2	20	2	0
12		15	17	21	23
13		3	11	4	7
14		6	2	4	3
15		12	0	2	5
16		0	0	2	0
17		2	0	1	0
celkem		79	74	58	64

Tabulka opět jasně ukazuje, ve kterých otázkách činili posluchači největší počet chyb. Kurz č. 1 chyboval nejčastěji v otázce č. 1, 8, 10, 12 a 15, kurz č. 2 v otázce č. 11, 12 a 13, kurz č. 3 pouze v otázce č. 12, stejně tak jako kurz č. 4.

Otázka č.	Organizace PO	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
	Počet chyb				
18		0	1	1	2
19		0	0	0	0
20		3	3	1	0
21		0	0	1	0
22		2	4	6	3
23		0	1	1	1
celkem		5	9	10	6

Výsledky druhého tématického celku jsou velmi potěšující. Nejvíce chybovali posluchači kurzu č. 3 v otázce č. 22 a to celkem 6x.

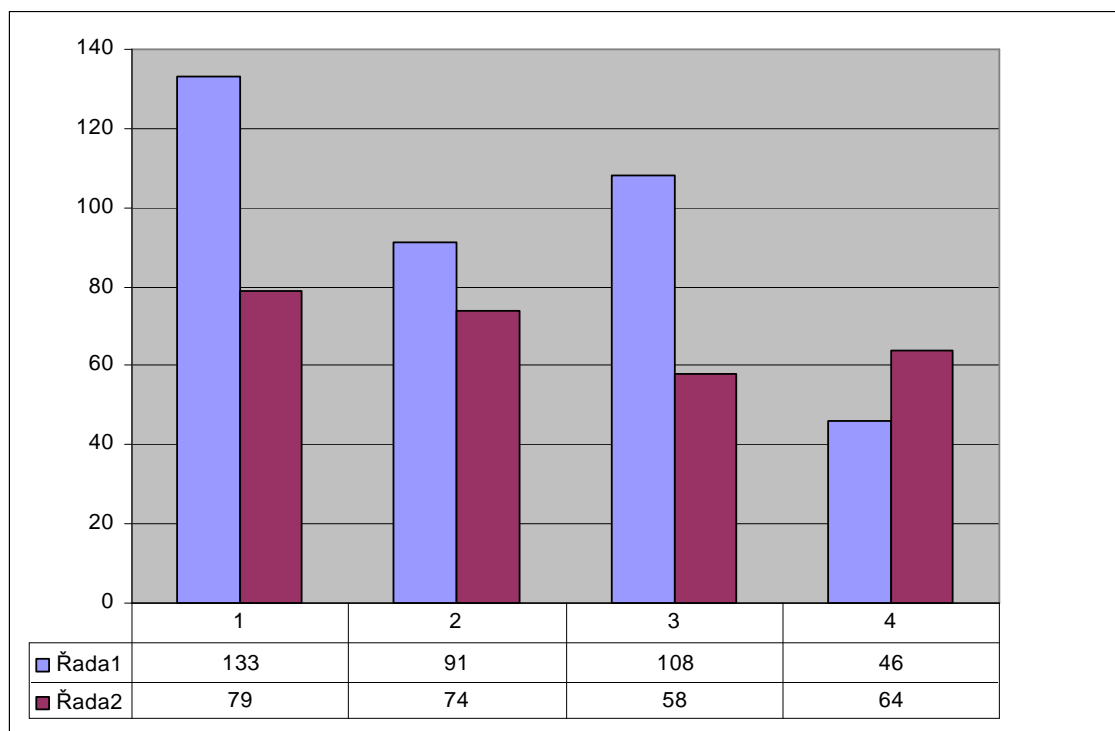
Otázka č.	Služební poměr	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
	Počet chyb				
24		6	0	4	4
25		5	14	1	1
		11	14	5	5

Ve třetím tématickém celku se největšího počtu chyb dopustili posluchači kurzu č. 2, kteří v otázce č. 25 chybovali celkem 14x.

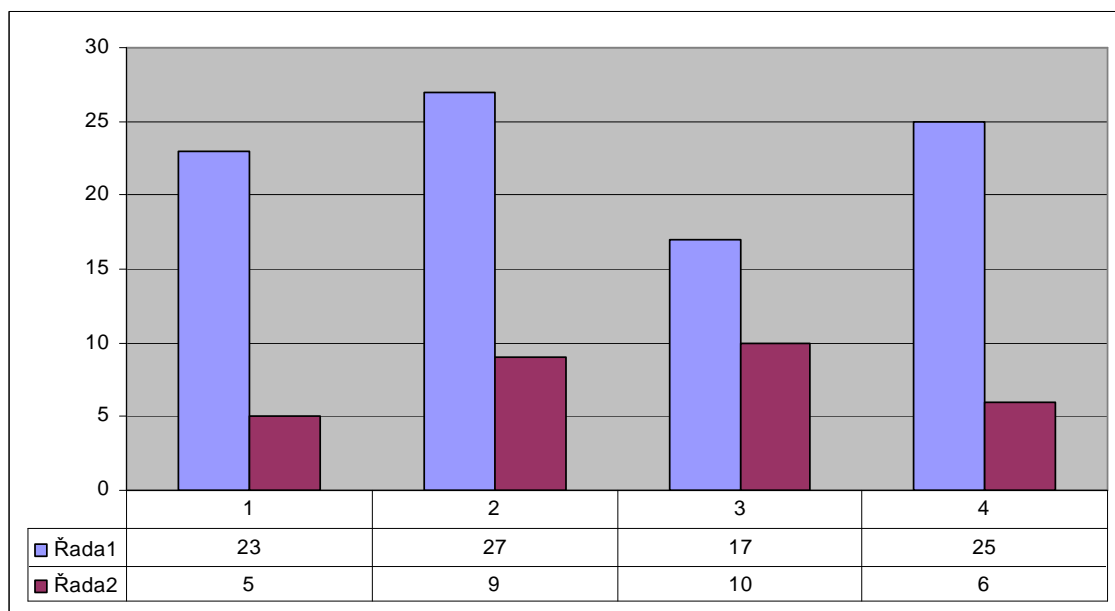
Výstupní test	Kurz č.1	Kurz č. 2	Kurz č. 3	Kurz č. 4
Počet chyb				
celkem	95	97	73	75

Abychom si udělali skutečný obrázek o úrovni znalostí právních předpisů a tím i o úrovni právního vědomí našich posluchačů srovnala jsem výsledky podle jednotlivých tématických celků do názorných grafů.

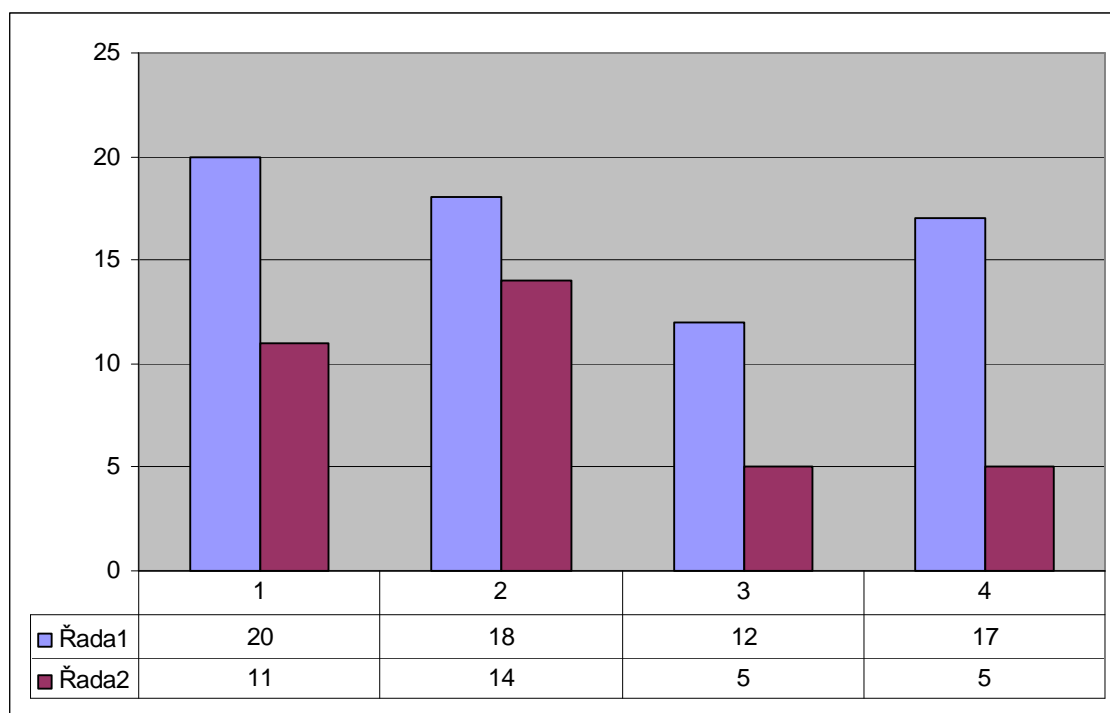
Graf č. 1 představuje poměr mezi vstupním a výstupním testem z oblasti „Základů práva“, přičemž řada 1 představuje výsledky vstupní, řada 2 výstupní.



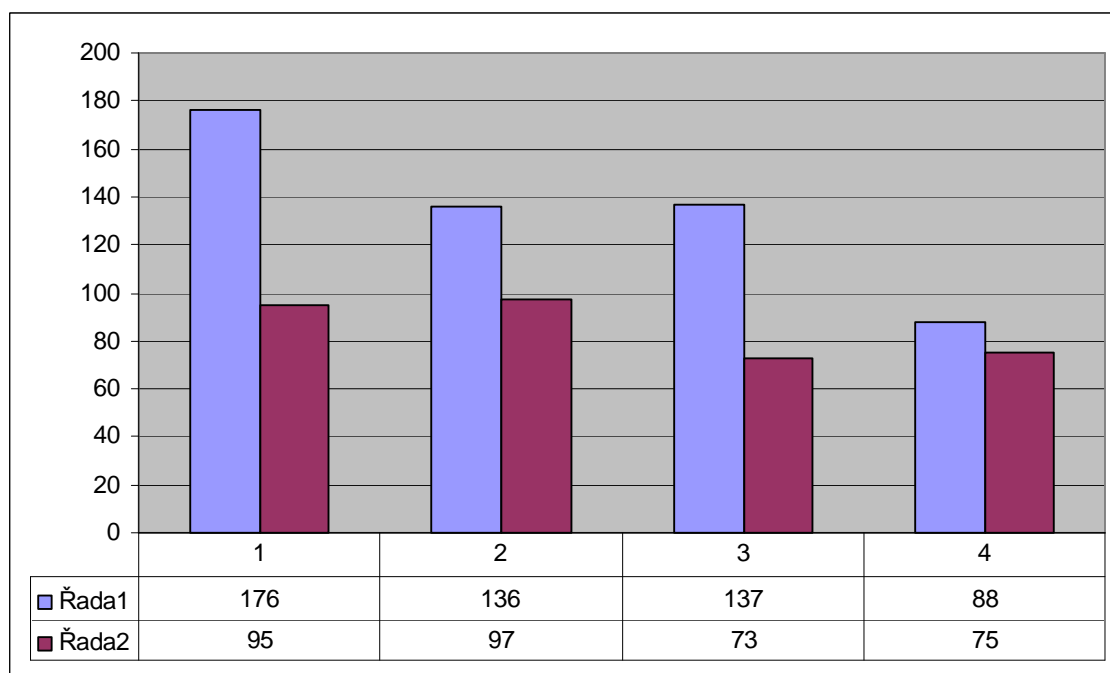
Graf č. 2 a tématický celek „Organizace požární ochrany“



Graf č. 3 a tématický celek „Služební poměr“



Graf č. 4 a celkové výsledky obou testů.



Jak můžeme vidět, rozdíly mezi jednotlivými kurzy, pokud se týkalo znalostí vstupních byly značné. Zvláště velký rozdíl byl mezi účastníky kurzu č. 1 a č. 4, ale jen vstupních znalostí. Pokud totiž porovnáme výsledky s výstupními, je na první pohled zřejmé značné zlepšení právě u kurzu č. 1, stejně tak kurz č. 3. Vyjádřeny v procentech jsou pak poměry výsledků jednotlivých kurzů: kurz č. 1 – 54%, kurz č.2 – 71%, kurz č.3 – 53% a kurz č.4 – 85%.

Z těchto výsledků lze tedy usuzovat, že byla potvrzena hypotéza. Předpoklad, že zařazení předmětu „Základy práva a organizace“ do vstupní přípravy příslušníka HZS ČR opravdu může přispět ke zvyšování právního vědomí příslušníků HZS ČR.

3.5 Závěry z výsledků průzkumu

Potvrzení předpokladu o užitečnosti výuky předmětu „Základy práva a organizace“ ve vstupní přípravě příslušníků HZS ČR je velmi povzbuzující, ale také zavazující především pro mě jako pro lektora. Porovnáním jednotlivých testů, nad jejichž vyhodnocováním se strávila několik dní mi pomohlo zamyslet se především nad problematikou vzdělávání v oblasti práva u příslušníků HZS ČR. Některé chyby se ve větším počtu objevily i ve výstupním testu, a to v dost vysokém počtu.

Zjistila jsem, že posluchači i po 15 týdnech výuky nedokáží přesně určit jakým zákonem je Ústava ČR. Vzhledem k tomu, že ve své praxi budou provádět spoustu zásahů, při kterých budou omezovat práva svých spoluobčanů a vzhledem k tomu, že sami se musí řídit zákonem, který jejich vlastní práva značně omezuje, je překvapující počet chybujících v otázce možnosti omezení práv občana ČR. Většina posluchačů se ve svých odpovědích přiklání k možnosti, že je nelze omezit v žádném případě. Je to velmi zvláštní právě proto, že jejich vlastní práva a svobody jsou zákonem o služebním poměru omezena značných způsobem.

Velký počet chyb se objevil v otázce pramenů práva v ČR, kdy většina posluchačů se přiklonila k možnosti, že pramenem práva v ČR je i právní obyčej a soudní precedens. Je možné se domnívat, že tento omyl pramení s přemíry sledování zahraničních pořadů, především kriminálního žánru, kde se to soudními precedenty jen hemží. Snad naši posluchači nabyli dojmu, že pokud přejímáme vše ze „Západu“, došlo patrně i na soudní precedent. Platnost a účinnost právní normy jsou právní pojmy pro posluchače velmi složité, alespoň co se výsledků týká. U otázky týkající se Listiny základních práv a svobod poněkud zapomínají na garantovaná práva politická i práva etnických a národnostních menšin, což se zvláště v poslední době stalo velmi ožehavým vyučovaným tématem a posluchači se netají svými někdy velmi radikálními názory.

Chyby, které posluchači učinili v posledním tématickém celku, který se týká záležitostí služebního poměru jsou bohužel důsledkem i toho, že před vstupem do bezpečnostního sboru, se mnozí s touto právní normou neseznámili, i když by to mělo být v jejich vlastním zájmu.

Abych se ale neomezovala jen na vyhodnocení znalostí, obdrželi posluchači k výstupnímu testu ještě navíc anonymní dotazník (příloha č. 3), abych se alespoň pokusila zjistit, zda by bylo možno jim výuku práva nějakým způsobem přiblížit, zlepšit

stav výuky, obsah jednotlivých tématických bloků tak, aby to posluchačům i nám všem ostatním přineslo užitek, pokud to bude jen trochu v mých silách. Sice jsem garantem za výuku práva, ale v podstatě nikdo nechce žádnou změnu připustit. Tento dotazník ukázal i pro mne některé velmi zajímavé skutečnosti, i když podle výsledků a vzhledem k tomu, že byl anonymní se dá usuzovat, že někteří si nedali moc práce, aby se nad ním zamysleli. Vyplňovali ho totiž s tím vědomím, že odjíždí a vrátí až na závěrečné zkoušky a tudíž je zbytečné něco měnit. Dotazník obdrželo všech 109 posluchačů, někteří ho vrátili nevyplněný. O jejich zájmu hovoří samy výsledky dotazníku:

Struktura předmětu Základy práva a organizace a výuka

1. Prosím, nejprve zhodnoťte obsahové proporce předmětu Základy práva (Právní pojmy, Ústavní právo, Trestní právo, Evropská unie, Správní právo, Služební poměr, Utajované skutečnosti, Ochrana osobních údajů):

a) zastoupení tématu „ Právní pojmy “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 9	Vyvážené 70	spíše nedostatečné	nedostatečné
b) zastoupení tématu „ Ústavní právo “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 8	Vyvážené 60	spíše nedostatečné 4	nedostatečné
c) zastoupení tématu „ Trestní právo “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 10	Vyvážené 62	spíše nedostatečné 2	nedostatečné
d) zastoupení tématu „ Evropská unie “ bylo:				
Nadbytečné 2	spíše nadbytečné 14	Vyvážené 48	spíše nedostatečné 7	Nedostatečné 1
e) zastoupení tématu „ Správní právo “ bylo:				
Nadbytečné 1	spíše nadbytečné 12	Vyvážené 59	spíše nedostatečné 2	nedostatečné
f) zastoupení tématu „ Služební poměr “ bylo:				
Nadbytečné 0	spíše nadbytečné 0	Vyvážené 0	spíše nedostatečné 0	Nedostatečné 0
g) zastoupení tématu „ Utajované skutečnosti “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 2	Vyvážené 59	spíše nedostatečné 14	Nedostatečné 2
h) zastoupení tématu „ Ochrana osobních údajů “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 5	Vyvážené 65	spíše nedostatečné 3	nedostatečné

Vaše doporučení:

1. jako první zařadit služební poměr
 2. vysvětlovat jen, co souvisí s výkonem služby, EU zbytečná
 3. podrobněji služební poměr
 4. inscenační metody – hry, soutěže, opakování základů
 5. zbytečný počet hodin
2. Prosím nejprve zhodnoťte obsahové proporce předmětu „Organizace PO“ (zákon o PO, zákon o HZS, zákon o IZS, zákon o KŘ, SIAŘe GŘ HZS ČR, Struktura HZS)

a) zastoupení tématu „ Zákon o PO “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 1	Vyvážené 58	spíše nedostatečné 4	nedostatečné
b) zastoupení tématu „ Zákon o HZS “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 2	Vyvážené 59	spíše nedostatečné 2	nedostatečné
c) zastoupení tématu „ Zákon o IZS “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 2	Vyvážené 57	spíše nedostatečné 4	nedostatečné
d) zastoupení tématu „ Zákon o KŘ “ bylo:				
Nadbytečné 2	spíše nadbytečné 16	Vyvážené 50	spíše nedostatečné	nedostatečné
e) zastoupení tématu „ SIAŘe GŘ HZS ČR “ bylo:				
Nadbytečné 2	spíše nadbytečné 11	Vyvážené 47	spíše nedostatečné 3	nedostatečné
f) zastoupení tématu „ Struktura HZS “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné 4	Vyvážené 58	spíše nedostatečné 1	nedostatečné

Vaše doporučení:

1. Věci u HZS, KŘ a OO omezit

3. Domníváte se, že získané vědomosti Vám mohou pomoci v budoucí praxi?

Rozhodně ano 16	Spíše ano 30	Možná 16	Spíše ne 1	Rozhodně ne
---------------------------	------------------------	--------------------	----------------------	-------------

Máte nějaké další doporučení, připomínku, námět?

1. Ne
2. Jednotlivá právní odvětví probírat společně s procházením právních norem

Zamýšlela jsem na jednotlivými doporučeními, i když jich bylo velmi málo a proto jsem je uvedla doslovně. Budu se snažit zvláště doporučení, uvedená v první části, přednést svým nadřízeným a ve svých hodinách je realizovat.

Bohužel musím konstatovat, že se v této oblasti pro posluchače od roku 2005 mnoho neudělalo. Ve své bakalářské práci jsem se zabývala problematikou vzdělávání příslušníků HZS ČR a poukazovala na nedostatky, se kterými se neustále potýkáme, jako jsou chybějící učební texty, neustálé změny, neexistující koncepce apod. Dnes v roce 2009 musím bohužel konstatovat, že nic nezměnilo. Učební texty chybí neustále, takže jsem musela přistoupit k tomu, že základní učební text jsem pro posluchače připravila sama, bohužel není v mých silách ho pro všechny vytisknout. Jedinou možností je tedy poskytnout tento text posluchačům v elektronické podobě. Na koncepci se přestalo pracovat a podle zpráv, které se k nám dostávají spíše kuloární než oficiální cestou se opět chystá změna ve vzdělávání, která bude mimochodem cca šestá za tři a půl roku.

3.6 Možnosti praktického využití

Pokud mám nyní před sebou výsledky průzkumu a dotazníkového šetření, mohu konstatovat jen jediné. Zavedení předmětu „Základy práva a organizace PO“ může přispět ke zlepšení právního vědomí příslušníků HZS ČR. Ale je to jen malý krok o který jsme se posunuli kupředu. Podrobná analýza míry právních znalostí ukazuje, že je třeba pracovat intenzivněji, využívat všech didaktických možností. Sami příslušníci poukazují na chybějící využívání inscenačních metod. Pro mne osobně je toto zjištění velmi důležité a určitě mě povede k zamýšlení, jak obohatit výuku. Je třeba se zaměřit na to, aby každý vysvětlovaný právní institut byl podložen nějakým příkladem nejlépe z hasičského prostředí. Pokud to bude v mých silách budu usilovat o to, aby výuka práva byla pro příslušníky přijatelná, aby pochopili, že tyto byt' velmi omezené právní znalosti jim mohou být jen ku prospěchu.

Zjištění stavu právního vědomí u příslušníků HZS ČR by určitě mohlo pomoci i jejich nadřízeným, k lepší informovanosti příslušníků a eventuálnímu zaměření pravidelné odborné přípravy, která probíhá přímo na stanicích. Pro zajištění komplexnosti a systematičnosti vzdělávání příslušníků v oblasti práva je třeba zařadit tuto výuku do dalších kurzů odborné přípravy, především velitelských a pro vrcholový management. Protože jak se říká: „Největší úctu před zákonem, musí mít zákonodárce sám“. A aby mohl mít úctu, musí ho také znát.

Na velitelských postech jsou velmi často lidé, jejichž povědomí o právu je velmi nízké. Někteří své znalosti právních předpisů omezují pouze na ty nejnnutnější a to jen v případě, pokud je aktuálně potřebují. Vzhledem k tomu, že vykonávám lektorskou činnost i v těchto typech odborných kurzů, mohu konstatovat, že mnozí z nich nemají ani tušení o některých vnitřních předpisech vydaných pro účely služebního poměru. Přitom se jedná o předpisy, které byly vydány např. již v roce 2005. Toto zjištění je velmi alarmující především z toho důvodu, že právě tyto lidé jsou ti nejbližší služební funkcionáři, kteří rozhodují ve věcech služebního poměru.

Pro lektory, kteří provádí výuku, mohou výsledky průzkumu být ukazatelem zaměření výuky, jejímu zkvalitnění. Sami lektori, i když právo neučí, by měli mít o něm alespoň základní povědomí, už jen z toho důvodu, že připravují mladé příslušníky HZS ČR pomáhat svým spoluobčanům. Bohužel je třeba konstatovat, že mnozí lektori

nepovažují za nutné a důležité zařadit zvyšování svého právního vědomí do programu vlastního sebevzdělávání.

3.7 Dílčí závěr

Výsledky průzkumu by mohli pomoci nejen nám lektorům, služebním funkcionářům ale i metodickým pracovníkům v oblasti vzdělávání, kteří připravují vzdělávací programy pomoci při zkvalitnění tvorby těchto programů, především co se týká obsahové náplně, provázanosti a účelnosti. Bohužel mám velmi malou naději, že by se o výsledky tohoto průzkumu někdo zajímal. Naposledy bylo s posluchači na odborném učilišti hovořeno v listopadu roku 2005 u příležitosti slavnostního zakončení tehdy pilotního kurzu „Vstupní příprava příslušníka HZS ČR“. Rozprava trvala 20 minut.

Závěr

Závěrem je třeba konstatovat, že práce příslušníků HZS je velmi náročná a je proto nezbytné věnovat velkou pozornost vzdělávání, ale i výchově jak budoucích, tak i stávajících příslušníků. Služba v HZS je služba lidem a naplňuje jedno z práv uvedených v Listině základních práv a svobod: „Každý má právo na život, lidský život je hoden ochrany ...“.²⁴

V úvodu jsem se zmínila o některých problémech se vzděláváním dospělých, na které poukazuje Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Domnívám se, že vzdělávání příslušníků HZS bylo kvalitní a systematické a jak je doufám bude takové i v budoucnu. A pedagogika je jeho nedílnou součástí. Jsem tomu velmi ráda, vzhledem k tomu, že mým původním povoláním je učitelka mateřské školy. Je to velký skok od výchovy malých dětí po vzdělávání dospělých, ale zjistila jsem, že práce s dospělými mi vyhovuje lépe. Byl to i jeden z důvodů, proč jsem začala studovat obor sociální pedagogiky. Zdálo se mi, že získané vědomosti při studiu mohu uplatnit právě při vzdělávání příslušníků HZS ČR.

Již od zahájení studia jsem začala usilovat o to, abych mohla vyučovat některé vhodné předměty. Podařilo se mi to, až po ukončení doplňujícího pedagogického studia. V základní odborné přípravě vyučuji základy práva a organizace, služební poměr příslušníků, sociální komunikaci. Při výuce využívám všech možných poznatků ze svého vlastního studia, včetně studijních materiálů. Jak jsem již uvedla, posluchači zcela postrádají učební texty, ze kterých by mohli studovat. Učební texty, které mám pro své studium, mi slouží jako podklad pro to, co je dle mého názoru nezbytné posluchačům sdělit. Pro mě jako vyučujícího jsou neodmyslitelnou pomůckou, stejně tak jako přednášky ve škole. Pro mnohé posluchače je například seznámení s ústavními zákony úplnou novinkou. Dá se říct, že ve většině případů ví, že „něco“ jako Ústava existuje. Vůbec se jim ale nedivím. Před zahájením svého studia jsem na tom byla podobně. Musím ale konstatovat, že po velmi kvalitních a odborných přednáškách z práva, jsem získala úplně jiný pohled na tuto problematiku a nyní se ji snažím přiblížit i svým mladým kolegům. Samozřejmě, že nemohu svou výuku přirovnávat k odborným

²⁴ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, hlava II.

výkladům, ale snažím se, aby pochopili, že některé základní pojmy z právního odvětví budou mnohdy potřebovat. Změny, které se dějí v současné době bohužel nejsou ani koncepční a nepřispívají zkvalitnění výuky. Do roku 2003 jsme mohli hovořit o dokonalém systému vzdělávání příslušníků HZS ČR. V současné době si o systému netroufám vůbec hovořit. Změna střídá změnu, bez ohledu na důsledky, které to má pro příslušníky. Mám velkou obavu, že za příslušníkem přestává být vidět člověk, ale spíše služební číslo.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice upozorňuje na některé klíčové problémy ve vzdělávání dospělých, jako je například problém motivace. Příslušníci HZS jsou motivováni k dalšímu vzdělávání jednak možností vyššího služebního zařazení a s tím souvisejícího i finančního ohodnocení.

Motivace k vzdělávání prochází specifickým vývojem, v němž se rozlišují dvě důležitá stádia: počáteční motivace (epizodický, situační zájem) a motivace hlubší, trvalejší. Počáteční motivace vzniká snadno. Často stačí novost situace, určitá atraktivnost, zvědavost. Zde se právě projevuje nekonceptnost v základní odborné přípravě. Nových a atraktivních situací, které by vzbudily zájem je vzhledem k délce základní odborné přípravy velmi málo a převaha teorie je spíše demotivující. Nutno říct, že svůj vliv zde má i nový služební zákon se svými přísnými ustanoveními.

Přeměna počáteční motivace v motivaci trvalejší má význam nejen pro vzdělání, ale i pro pracovní zařazení jedince. Upevněný, trvalý zájem je nedílně spjat se základními životními cíli jedince, s jeho životní náplní, smyslem, uspokojením.²⁵

Další problém, který je uváděn je problém mechanismů systémového rozvoje vzdělávání dospělých. Domnívám se, že při vzdělávání příslušníků HZS je zajištěno kvalitou výuky, systematickostí vzdělávání, která se drží z posledních sil. Je vyřešen i problém certifikace.²⁶

Domnívám se, že výchově a vzdělání příslušníků HZS ČR je věnována velká pozornost, přímo úměrná stále náročnějším požadavkům na výkon jejich profese. Je třeba se ale velmi rychle zaměřit na zvýšení kvality vzdělávání nových příslušníků HZS ČR. Stejně tak jako záleží na kvalitní výuce v první třídě základní školy, záleží i na kvalitním vzdělávání nových příslušníků HZS ČR. V obou případech se jedná o základní kameny, na kterých se potom bude stavět.

²⁵ Sýkora, František. Pedagogická psychologie v učitelské praxi. Brno: IMS, 2003, str. 36.

²⁶ www.bilakniha.cz

Resumé

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou formování právního vědomí ve vzdělávání příslušníků bezpečnostních sborů, a to především příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen HZS ČR). Téma mé diplomové práce navazuje na mé předcházející studium a bakalářskou práci, ve které jsem se zabývala vzděláváním příslušníků HZS ČR.

Má diplomová práce je rozdělena na teoreticko-metodologickou část, ve které se zabývám problematikou služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů, tak je přináší právní předpis, dále pak vzdělávání příslušníků HZS ČR a problematice právního vědomí v obecné rovině. Část je věnována vztahu právního vědomí a příslušníků HZS ČR, povinností příslušníka HZS ČR a omezení některých jeho občanských práv, právě ve vztahu k výkonu povolání, povinností občanů, které pro ně vyplývají ze zákonných norem k problematice požární ochrany, ale také omezení jejich občanských práv, tak aby byl naplněn duch zákona o PO.

V aplikační části se věnuji průzkumu a dotazníkovému šetření, podrobně se zabývám metodami, které jsem při průzkumu používala, způsobem realizace. Velkou část této kapitoly tvoří analýza výsledků průzkumu včetně grafů a tabulek. Závěr této kapitoly je věnován celkovému shrnutí, doporučením a také možnostem praktického využití.

Do závěru své diplomové práce jsem zahrнула nejen výsledky svého průzkumu, ale i své dosavadní zkušenosti z práce studijního referenta i odborného lektora. Spojení těchto dvou činností bylo pro mou diplomovou práci výborným zdrojem poznatků. Měla jsem možnost posuzovat každého příslušníka HZS ČR, který se zúčastnil průzkumu jednak z pozice studijního referenta, kdy jsme spolu jednali jako kolegové a jednak z pozice odborného lektora, kdy se naše role změnily.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou formování právního vědomí u příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky v procesu vzdělávání se zaměřením na základní odbornou přípravu.

Průzkum prováděný u posluchačů ukázal nedostatky ve vědomostech při nástupu a zlepšení jejich úrovně po absolvování základní odborné přípravy.

Závěr diplomové práce je věnován možnostem praktického využití výsledků průzkumu.

Klíčová slova

Hasičský záchranný sbor, příslušník, služební poměr, veřejný činitel, občan, odborná způsobilost, lektor, právní vědomí, sociální skupina, metodologie výzkumu, práva a povinnosti občana – příslušníka, omezení občanských práv.

Annotation

The thesis is concerned with the formation of legal consciousness in the Fire Rescue Service of Czech Republic in the process of education and it focuses on basic training.

A survey carried out for participants in the course showed lack of knowledge at the beginning of the course (basic training) and improvement of their level at the end of basic training.

The thesis is finally devoted to the possibilities of practical application of the survey.

Keywords

Fire Brigade, a member of the Fire Brigade, the service, a public agent, a resident, professional competence, a tutor, legal consciousness, a social group, research methodology, rights and obligations of a citizen - a member of the Fire Brigade, restriction of civil rights

Seznam použité literatury

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
2. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
3. Zákon č. 133/85 Sb., o požární ochraně v platném znění.
4. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon v platném znění.
5. Pokyn GRH HZS ČR a NMV č. 6/2005 o odborné způsobilosti k výkonu funkce.
6. Bedrnová, Eva., Nový, Jan., a kol. Psychologie a sociologie řízení. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2004.
7. Gregar, Aleš. Řízení lidských zdrojů. Brno: IMS, 2008.
8. Hungr, Pavel., Vaňková, Zdeňka. Teorie práva I. Brno: IMS, 2004.
9. Hungr, Pavel. Teorie práva II. Brno: IMS, 2006.
10. Jedličková, Iva. Úvod do andragogiky. Brno: IMS, 2006.
11. Kejdová, Miroslava., Vaňková, Zdeňka. Sociologie a psychologie práva. Brno: IMS, 2004.
12. Kolektiv autorů MV HZS ČR. Studijní materiály ke služební zkoušce. 2007.
13. Kraus, Blahoslav. Sociální pedagogika II. Brno: IMS, 2007
14. Mazánková, L. Základy didaktiky. Brno: IMS, 2003.
15. Nakonečný, Milan. Základy psychologie. Academia Praha, 2002.
16. Sýkora, F. Pedagogická psychologie v učitelské praxi. Brno: IMS, 2003.
17. Tomek, Petr. Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů s komentářem. Anag s.r.o., 2007.
18. Odborný časopis PO „112“, ročník VI, č. 2/2007.
19. www.bilakniha.cz.

Seznam příloh

Příloha č. 1	Vstupní test
Příloha č. 2	Výstupní test
Příloha č. 3	Dotazník
Příloha č. 4	Soubor fotografií z výuky příslušníků HZS ČR

.....
Jméno a příjmení

.....
třída

Test vstupních znalostí předmětu „Základy práva a organizace požární ochrany“

Hodnocení testu:

- Počet chyb 1 = výborně
2 = chvalitebně
3 = dobře
4 = dostatečně
5 = nedostatečně

1. Ústava ČR je:

- a) základní zákon nejvyšší právní síly
- b) zákon, kterým se musíme řídit v době mimořádných opatření
- c) nejdůležitější současný předpis vydaný vládou ČR

2. Veškerá moc ve státě je vykonávána prostřednictvím orgánů moci:

- a) zákonodárné, územní samosprávy, NKÚ
- b) zákonodárné, výkonné, soudní
- c) zákonodárné, výkonné, soudní, NKÚ, ČNB, územní samosprávy

3. Státní správa je:

- a) správa státního majetku – lesů, silnic, dálnic, rybníků..
- b) vyplácení sociálních dávek, důchodů
- c) výkon veřejné správy prostřednictvím státních orgánů

4. Trestný čin je:

- a) pro společnost nebezpečný, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně
- b) jehož nebezpečnost pro společnost je nepatrná
- c) nebezpečný pro společnost

5. Do jakých stupňů utajení se klasifikují utajované skutečnosti

- a) veřejné, neveřejné, státní
- b) přísně tajné, tajné důvěrné, vyhrazené
- c) zvláštní skutečnosti, utajovaná skutečnost, velmi utajovaná skutečnost

6. Správními úřady na úseku PO jsou:

- a) nejvyšší, krajský a okresní soud
- b) představenstvo HZS ČR a ústředí SHČMS
- c) MV a HZS kraje

7. Druhy jednotek PO jsou jednotky:

- a) HZS kraje, HZS podniku, SDH obce, SDH podniku
- b) HZS podniku, SDH obce, HZS IZS, HZS okresu
- c) HZS podniku, SDH obce, SHČMS, HZS okresu

8. Omezit základní lidská práva a svobody občana ČR :

- a) nelze v žádné případě
- b) lze omezit pouze práva
- c) lze omezit jen na základě zákona

9. Požární prevence

- a) je soubor technických a organizačních opatření k zabránění vzniku a šíření požáru
- b) jsou to organizační opatření státního požárního dozoru
- c) jsou to organizační opatření MV ČR

10. Základní zásady správního řízení stanoví:

- a) zákon o přestupcích
- b) zákon o správním řízení
- c) zákon o požární ochraně

11. Právní norma je:

- a) pravidlo chování, které je závazné
- b) obecně závazné pravidlo chování, které má státem stanovenou nebo uznanou formu a je vynutitelné státní mocí
- c) základním pilířem celé právní soustavy

12. Prameny práva v ČR:

- a) normativní právní akt, precedens, právní obyčej, normativní smlouva
- b) precedens, právní obyčej, právní texty
- c) normativní právní akt, normativní smlouva

13. Platnost právní normy znamená:

- a) je vydána a vyhlášena se sbírce zákonů
- b) byla řádně projednána a schválena
- c) byla vydána oprávněným orgánem, splňuje náležitosti předepsané při její tvorbě a byla vyhlášena

14. Účinnost právní normy znamená:

- a) že, je součástí našeho právního systému
- b) dobu, kdy se s normou můžeme seznámit
- c) dobu, kdy se podle normy řídíme

15. LZPS deklaruje:

- a) základní lidská práva
- b) základní lidská a politická práva
- c) základní lidská a politická práva, práva národnostních a etnických skupin, hospodářská, sociální a kulturní práva

16. Samospráva je:

- a) právo spravovat své záležitosti samostatně
- b) právo volit starostu
- c) právo rozdělovat samostatně odměny

17. Orgány obce jsou:

- a) starosta, tajemník, knihovník
- b) obecní zastupitelstvo, obecní rada, starosta
- c) obecní rada, starosta, obecní policie

18. Bezodkladně oznamovat každý požár, vzniklý při činnostech nebo v prostorách, které vlastní či užívá právnická a podnikající fyzická osoba

- a) je povinna při úmrtí, zranění či škodě nad 1000,-
- b) není povinna při vlastním uhašení, avšak do 30 dnů oznámit
- c) je její povinností

19. Účelem zákona o PO je vytvořit podmínky pro účinnou ochranu

- a) života a zdraví občanů
- b) zraněných před hmotným strádáním
- c) před nebezpečnými nemocemi

20. Zřizovatelem jednotky HZS podniku je

- a) právnická nebo podnikající fyzická osoba, tj. samostatný podnik
- b) obec s podnikem v katastru
- c) HZS kraje

21. Zřizovatelem Jednotky SDH obcí je

- a) obec
- b) HZS kraje
- c) GŘ HZS ČR

22. Hasičský záchranný sbor ČR tvoří

- a) hasiči a zdravotníci
- b) generální ředitelství HZS, HZS krajů, SOŠ a VOŠ PO
- c) jednotky dobrovolných a profesionálních hasičů

23. Povinnost poskytnout osobní pomoc jednotce PO v souvislosti se zdoláváním požáru

- a) je povinen každý na výzvu velitele zásahu
- b) není právně zakotvena
- c) platí pro muže od 18 do 60 let

24. Odmítnout splnění rozkazu služebního funkcionáře příslušník bezpečnostního sboru:

- a) může, při ohrožení vlastního života
- b) nemůže v souvislosti se služební přísahou
- c) musí, pokud by tím spáchal evidentně trestný čin

25. Zastupováním v jiné funkci může být pověřen příslušník bezpečnostního sboru na:

- a) na 60 dnů
- b) na jeden rok
- c) na dobu nezbytně nutnou

.....

.....

Datum a podpis
zpracovatele

Počet chyb

Hodnocení

.....
Jméno a příjmení

.....
třída

Test výstupních znalostí předmětu „Základy práva a organizace požární ochrany“

Hodnocení testu:

Počet chyb 1 = výborně
2 = chvalitebně
3 = dobře
4 = dostatečně
5 = nedostatečně

1. Ústava ČR je:

- a) základní zákon nejvyšší právní síly
- b) zákon, kterým se musíme řídit v době mimořádných opatření
- c) nejdůležitější současný předpis vydaný vládou ČR

2. Veškerá moc ve státě je vykonávána prostřednictvím orgánů moci:

- a) zákonodárné, územní samosprávy, NKÚ
- b) zákonodárné, výkonné, soudní
- c) zákonodárné, výkonné, soudní, NKÚ, ČNB, územní samosprávy

3. Státní správa je:

- a) správa státního majetku – lesů, silnic, dálnic, rybníků..
- b) vyplácení sociálních dávek, důchodů
- c) výkon veřejné správy prostřednictvím státních orgánů

4. Trestný čin je:

- a) pro společnost nebezpečný, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně
- b) jehož nebezpečnost pro společnost je nepatrná
- c) nebezpečný pro společnost

5. Do jakých stupňů utajení se klasifikují utajované skutečnosti

- a) veřejné, neveřejné, státní
- b) přísně tajné, tajné důvěrné, vyhrazené
- c) zvláštní skutečnosti, utajovaná skutečnost, velmi utajovaná skutečnost

6. Správními úřady na úseku PO jsou:

- a) nejvyšší, krajský a okresní soud
- b) představenstvo HZS ČR a ústředí SHČMS
- c) MV a HZS kraje

7. Druhy jednotek PO jsou jednotky:

- a) HZS kraje, HZS podniku, SDH obce, SDH podniku
- b) HZS podniku, SDH obce, HZS IZS, HZS okresu
- c) HZS podniku, SDH obce, SHČMS, HZS okresu

8. Omezit základní lidská práva a svobody občana ČR :

- a) nelze v žádné případě
- b) lze omezit pouze práva
- c) lze omezit jen na základě zákona

9. Požární prevence

- a) je soubor technických a organizačních opatření k zabránění vzniku a šíření požáru
- b) jsou to organizační opatření státního požárního dozoru
- c) jsou to organizační opatření MV ČR

10. Základní zásady správního řízení stanoví:

- a) zákon o přestupcích
- b) zákon o správním řízení
- c) zákon o požární ochraně

11. Právní norma je:

- a) pravidlo chování, které je závazné
- b) obecně závazné pravidlo chování, které má státem stanovenou nebo uznanou formu a je vynutitelné státní mocí
- c) základním pilířem celé právní soustavy

12. Prameny práva v ČR:

- a) normativní právní akt, precedens, právní obyčej, normativní smlouva
- b) precedens, právní obyčej, právní texty
- c) normativní právní akt, normativní smlouva

13. Platnost právní normy znamená:

- a) je vydána a vyhlášena se sbírce zákonů
- b) byla řádně projednána a schválena
- c) byla vydána oprávněným orgánem, splňuje náležitosti předepsané při její tvorbě a byla vyhlášena

14. Účinnost právní normy znamená:

- a) že, je součástí našeho právního systému
- b) dobu, kdy se s normou můžeme seznámit
- c) dobu, kdy se podle normy řídíme

15. LZPS deklaruje:

- a) základní lidská práva
- b) základní lidská a politická práva
- c) základní lidská a politická práva, práva národnostních a etnických skupin, hospodářská, sociální a kulturní práva

16. Samospráva je:

- a) právo spravovat své záležitosti samostatně
- b) právo volit starostu
- c) právo rozdělovat samostatně odměny

17. Orgány obce jsou:

- a) starosta, tajemník, knihovník
- b) obecní zastupitelstvo, obecní rada, starosta

c) obecní rada, starosta, obecní policie

18. Bezodkladně oznamovat každý požár, vzniklý při činnostech nebo v prostorách, které vlastní či užívá právnická a podnikající fyzická osoba

- a) je povinna při úmrtí, zranění či škodě nad 1000,-
- b) není povinna při vlastním uhašení, avšak do 30 dnů oznámit
- c) je její povinností

19. Účelem zákona o PO je vytvořit podmínky pro účinnou ochranu

- a) života a zdraví občanů
- b) zraněných před hmotným strádáním
- c) před nebezpečnými nemocemi

20. Zřizovatelem jednotky HZS podniku je

- a) právnická nebo podnikající fyzická osoba, tj. samostatný podnik
- b) obec s podnikem v katastru
- c) HZS kraje

21. Zřizovatelem Jednotky SDH obcí je

- a) obec
- b) HZS kraje
- c) GŘ HZS ČR

22. Hasičský záchranný sbor ČR tvoří

- a) hasiči a zdravotníci
- b) generální ředitelství HZS, HZS krajů, SOŠ a VOŠ PO
- c) jednotky dobrovolných a profesionálních hasičů

23. Povinnost poskytnout osobní pomoc jednotce PO v souvislosti se zdoláváním požáru

- a) je povinen každý na výzvu velitele zásahu
- b) není právně zakotvena
- c) platí pro muže od 18 do 60 let

24. Odmítnout splnění rozkazu služebního funkcionáře příslušník bezpečnostního sboru:

- a) může, při ohrožení vlastního života
- b) nemůže v souvislosti se služební přísahou
- c) musí, pokud by tím spáchal evidentně trestný čin

25. Zastupováním v jiné funkci může být pověřen příslušník bezpečnostního sboru na:

- a) na 60 dnů
- b) na jeden rok
- c) na dobu nezbytně nutnou

.....

Datum a podpis
zpracovatele

Počet chyb
Hodnocení

Struktura předmětu Základy práva a organizace a výuka

1. Prosím, nejprve zhodnoťte obsahové proporce předmětu Základy práva (Právní pojmy, Ústavní právo, Trestní právo, Evropská unie, Správní právo, Služební poměr, Utajované skutečnosti, Ochrana osobních údajů):

a) zastoupení tématu „ Právní pojmy “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
b) zastoupení tématu „ Ústavní právo “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
c) zastoupení tématu „ Trestní právo “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
d) zastoupení tématu „ Evropská unie “ bylo:				
Nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	Nedostatečné
e) zastoupení tématu „ Správní právo “ bylo:				
Nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
f) zastoupení tématu „ Služební poměr “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
g) zastoupení tématu „ Utajované skutečnosti “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	Nedostatečné
h) zastoupení tématu „ Ochrana osobních údajů “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné

Vaše doporučení:

1. jako první zařadit služební poměr
2. vysvětlovat jen, co souvisí s výkonem služby, EU zbytečná
3. podrobněji služební poměr
4. inscenační metody – hry, soutěže, opakování základů
5. zbytečný počet hodin

2. Prosím nejprve zhodnoťte obsahové proporce předmětu „Organizace PO“ (zákon o PO, zákon o HZS, zákon o IZS, zákon o KŘ, SIAŘe GŘ HZS ČR, Struktura HZS)

a) zastoupení tématu „ Zákon o PO “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
b) zastoupení tématu „ Zákon o HZS “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
c) zastoupení tématu „ Zákon o IZS “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
d) zastoupení tématu „ Zákon o KŘ “ bylo:				
Nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
e) zastoupení tématu „ SIAŘe GŘ HZS ČR “ bylo:				
Nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné
f) zastoupení tématu „ Struktura HZS “ bylo:				
nadbytečné	spíše nadbytečné	Vyvážené	spíše nedostatečné	nedostatečné

Vaše doporučení:

Věci u HZS, KŘ a OO omezit

3. Domníváte se, že získané vědomosti Vám mohou pomoci v budoucí praxi?

Rozhodně ano	Spíše ano	Možná	Spíše ne	Rozhodně ne
--------------	-----------	-------	----------	-------------

Máte nějaké další doporučení, připomínku, námět?

Ne

Jednotlivá právní odvětví společně s procházením právních norem.



